

FRED OG FRIHET



Tidsskrift for Internasjonal kvinneliga for fred og frihet (IKFF)
83. årgang • nr. 1/2023

WILPF
– mer enn
hundre år
med arbeid
for fred



FRED OG FRIHET

Fred og Frihet utgis av WILPF Norge / Internasjonal kvinneliga for fred og frihet (IKFF)

Redaksjon for nr 1/2023

Ellen Elster
Yennie Bredin
Elin Fossen
Audgunn Oltedal
Gro Standnes
I samarbeid med IKFFs internasjonale utvalg:
Berit Aasen
Kari Nes
Liss Schanke

Layout

Ida Nygaard

Korrektur

Mari Holmboe Ruge
Gro Standnes

Forside- og baksideillustrasjon

Grafisk utforming:
Ida Nygaard
Bildet: Aunty Rhonda Collard-Spratt:
Moder Jord
bestillingsverk til WILPFs verdenskongress 2022

Trykk

Webergs Printshop

Alle bilder er publisert i henhold til Lov om opphavsrett.

Redaksjonens arbeid ble avsluttet 15. februar. *Fred og Frihet* er også å finne på våre nettsider www.ikff.no

Kontakt

Majorstuveien 39
0367 Oslo, Norge
ikff@ikff.no

Organisasjonsnummer

983 794 815

Kontonummer

WILPF Norge
1253 62 53048

Innhold

WILPF – mer enn hundre år med arbeid for fred	3
Innspill fra IKFF til Forsvarskommisjonen	4
Hvor står det nordiske fredsarbeidet?	7
Nordisk Fredsallianse: Et nettverk av fredsorganisasjoner	8
Nordisk samarbeid gjennom Nordisk Ministerråd	9
Kvinneligaen i et internasjonalt perspektiv	9
En mer og mer global kvinneliga for fred og frihet	10
Det nye WILPF (Women's International League for Peace and Freedom)	12
Taliban med sterk kontroll av kvinner	14
Norge får ny handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet	17
Nytt WILPF-prosjekt om kvinner, fred og sikkerhet finansiert fra NORAD	19
WILPFs kamp mot atomvåpen og atomkraft	22
IKFF seier «Nei til både atomkraft og atomvåpen»	25
WILPFs stemme i arbeid for fred	28
Mellomkrigstida – Konflikter og kompromisser i WILPF	28
Nansenhjelpens modige kvinner	33
Blikk på IKFF sitt arbeid etter krigen	34
Tapet av menneskeliv	36
Ulike syn om våpen til Ukraina	38
Moder Jord	39
Bokomtale: Afghanerne	40
Bokomtale: Dårlig nytt fra Østfronten	43
Bokomtale: Militærnekting	45
Vi må tro at en dråpe kan sprengre en dam!	48
IKFFs økonomi – utfordringer og ideer	50

WILPF

– mer enn hundre år med arbeid for fred

WILPF internasjonalt og IKFF nasjonalt har i over 100 år hatt blikket rettet utover mot verden. WILPF er opptatt av hva som skjer i Ukraina, men organisasjonen er også opptatt av hva som skjer andre steder i verden.

I begynnelsen av dette året, 2023, kom det til en heftig debatt om våpenleveranser til Ukraina. Partiet Rødt sto igjen som det eneste partiet som gikk mot våpen til Ukraina, men også her var det begynt å slå sprekker. Partiet møtte en voldsom fordømmelse for standpunktet sitt og ble beskyldt for å gå Putins ærend. Situasjonen ble framstilt som om det finnes bare ett verdensbilde. Om vi ikke bidrar med våpen, vil Putin vinne krigen og Ukraina blir utslettet. De som mener noe annet, er fiender.

For å snu perspektivet: Hvordan ville det være om en person i fredsbevegelsen som mener at det er riktig med våpenleveranser, og dermed bli beskyldt for å være krigshisser?

I et innlegg i *Dagsavisen* (20. januar 2023) maner Linn Stalsberg til opphør av de sjikanøse uttalelsene mot de som mener noe annet enn majoriteten og snarere innta en dialog mellom partene, ikke minst for å utforske langtidsvirkningene av ulike valg.

Poenget er at dette ikke er noen enkel situasjon. Da bør en også ha respekt for at en kan mene forskjellige ting.

Det er en generell enighet om at Russland driver en angrepskrig mot Ukraina. Da må Ukraina ha lov til å forsvare seg. Men hvordan?

Når den vestlige verden pøser på med våpen, vil Russland se det som en trussel. Russland har så langt svart med å trappe opp angrepene sine mot Ukraina

med terrorbombing av sivile mål. Viktige forsyninger av vann og strøm er rammet. Mennesker er drept og bygninger er lagt i ruiner. Hva blir det neste når Vesten trapper opp leveransene sine? Vil Russland gi seg? Eller ... Vi vet at Russland har et arsenal av atomvåpen.

På den andre sida, uten leveranser fra vestlige land, vil Russland ha lett match for å okkupere Ukraina. Ville det da være mulig å drive sivil motstandskamp mot de russiske okkupasjentene, slik en gjorde det i Norge under andre verdenskrig? Eller ville det ukrainske folket måtte leve under diktaturets åk?

WILPF og IKFF har gjennom tidene erfart indre uenigheter om vanskelige sentrale spørsmål. WILPF har en målsetting om å bekjempe krigen og erstatte den med voldgiftsdomstol. For eksempel i mellomkrigstida da fascismen og nazismen økte i Europa, ble denne målsettingen problematisk for flere av seksjonene. En del ville at vold i noen situasjoner skulle aksepteres, slik at forsvarsløse kunne forsvare seg med militære midler.

Et flertall ville stå på den opprinnelige plattformen. Mens et større mindretall mente at det måtte tillates vold i noen situasjoner. WILPF kompromisset. Løsningen ble at organisasjonen sto på sin prinsipielle plattform men lot seksjonene og enkeltmedlemmer stå fritt.

I IKFF kan det være folk med ulike meninger om krigen i Ukraina. Det bør derfor åpnes for dialog mellom ulike meninger slik at de forskjellige standpunktene kan prøves ut. Til tross for all uenighet, bindes vår organisasjon sammen i enighet om at opprustning, våpenindustri og krig påfører menneskeheten og jorda vår ubotelige skader.

• Ellen Elster

Innspill fra IKFF til Forsvarskommisjonen

IKFFs Ingeborg Breines brakte fredsperspektivet inn i dialogen

Dialogmøtet i Forsvarskommisjonen
6. desember 2022

Gro Standnes

Ingeborg Breines holdt innlegget på vegne av IKFF. Hun hadde gruet seg litt på forhånd, kanskje hun ville bli pepet ut i en forsamling der så mange med helt andre standpunkter ville være til stede? Men det gikk ikke slik. Det første

kommisjonsleder Knut Storberget henviste til i etterkant, var nettopp innlegget til Ingeborg Breines. IKFFs innspill til Forsvarskommisjonen var sendt inn innen høringsfristen 16. desember 2022. Innspillet følger nedenfor.

I innspillene som ellers var kommet inn til Forsvarskommisjonen innen fristen, er fredsarbeid, siviltjeneste, sivil motstand og nedrustningspolitikk praktisk talt helt fraværende. At kommisjonslederen i dialogmøtet nettopp grep fatt i IKFF-perspektivet, antyder en spire til håp!

Les mer om Forsvarskommisjonen her: <https://forsvarskommisjonen.no>



Landsstyrets innspill til Forsvarskommisjonen

Militarisering

Internasjonal Kvinnelig for Fred og Frihet (IKFF) ønsker å uttrykke stor bekymring over den pågående militariseringa av vårt samfunn. Militariseringa manifesterer seg på en rekke måter, blant annet gjennom:

- Utstrakt polarisering og bruk av fiendebilder, spesielt rettet mot Russland
- Økt spenning i våre nærområder
- Betydelig økte militære utgifter
- Bred deltakelse i NATOs out-of-area «operasjoner»
- Aksept både av amerikanske militærbaser og NATO-baser på norsk jord
- Hyppigere og større militærøvelser stadig lengre nord
- Utstrakt militær etterretning
- Tillatelse til anløp av atomdrevne ubåter uten skikkelig forsikring om at de ikke har atomvåpen om bord
- Reduksjon av tillitsskapende tiltak

- Svekket kunnskap om alternativer til militær sikkerhet, for eksempel ved å legge ned siviltjenesten

Eksistensielle trusler

Menneskeheten og planeten vår står overfor flere, samtidige, komplekse og eksistensielle trusler:

- i) en overhengende klima- og miljøkatastrofe,
- ii) en galopperende økning av ulikhet, både i og mellom land, som skaper fattigdom, sult, nød – og sinne,
- iii) en kvalitativ atomvåpenopprustning med mer effektive altutslettende våpen som dessuten er lettere og enklere å bruke og kan nå sine mål mye hurtigere enn før.

Sivil – militær ubalanse

Siden militær makt verken kan bekjempe eller avhjelpe noen av de aktuelle truslene, men i stedet gjør dem verre, både økonomisk og økologisk, er det nødvendig å søke alternative og ikke-voldelige måter å bygge vår sikkerhet, inklusive en konvertering av militære midler og makt til sivil bruk. Siden vår geografi ligger fast, er en konstruktiv geopolitisk



tenkning i vårt nabolag av stor betydning. Siste årsrapport fra SIPRI, Stockholm Internasjonale Fredsforskningsinstitutt, viser at verden bruker over 2.000 000 000 000 dollar til militære formål per år. Det anslås å være over 600 ganger mer enn FNs årlige, regulære budsjett. Eksempelvis vil 8 dager av verdens militærbudsjett være nok til å gi gratis 12-årig kvalitetsutdanning til alle barn i verden!

Det aktuelle misforholdet mellom ressursene som brukes til militære formål og til å realisere FN-paktens mål om fredelig og rettferdig sameksistens, er foruroligende. Misforholdet settes i et ekstra grelt lys når forskning viser at ikke-voldelige protestaksjoner er over dobbelt så effektive i å nå sine mål enn de som tillater bruk av vold (se bl.a. Chenoweth: Why civil resistance works). Forskning viser også at dersom folket som er berørt, og ikke minst kvinner, deltar i fredsforhandlingene, og ikke bare «krigsherrene», vil freden bli mer varig. Det vil dessuten styrke demokratiske styreformer.

Den senere tids sterke reduksjon og snevre øremerking av bevilgninger til fredsarbeid vanskeliggjør fredsarbeid også her hjemme.

Felles sikkerhet

For 40 år siden, midt i den forrige kalde krigen, lanserte Palmekommisjonen, «The Independent Commission on Disarmament and Security Issues», begrepet kollektiv/felles sikkerhet. Palmekommisjonen fremmet en visjon om felles sikkerhet og et løfte om felles overlevelse istedenfor trussel om gjensidig ødeleggelse.

Kommisjonen lanserte et europeisk nedrustningsprogram som understreket at: Stater kan ikke lenger søke sikkerhet på bekostning av andres; det kan bare bli oppnådd gjennom samarbeidstiltak.

I vår lanserte Olof Palme Internasjonale Senter, Det Internasjonale Fredsbyrået/IPB og ITUC/International Trade Union Confederation en fornyet plan for felles sikkerhet i Europa, sett i samtidskontekst. Planen bygger på velkjente FN prinsipper:

- Rett til menneskelig sikkerhet med frihet fra frykt og nød
- Internasjonalt samarbeid og tillitsskapende tiltak
- Nedrustning og reduserte militærkostnader
- Multilateralisme og respekt for internasjonal lov

- Dialog og forebygging av voldelig konflikt
- Effektiv håndheving og utviding av internasjonale nedrustningsavtaler og kontroll også når det gjelder ny militær teknologi, kunstig intelligens og det ytre rom

Planen understreker at menneskeheten ikke vil overleve noen atomkrig og at ingen er trygge før alle er trygge, slik vi også fikk demonstrert under koronapandemien. IKFF vil oppmuntre Forsvarskommissjonen til å se nøye på denne rapporten og en mulig utvikling av en felles sikkerhetsarkitektur som vil være en vinn-vinn situasjon ikke bare for Europa og for øst-vest relasjonen, men med fordel også vil kunne videreutvikles som en fredsstruktur for nord-sør forhold. Sivilsamfunnet vil være en viktig faktor for å realisere en slik plan.

En visjon om felles sikkerhet ville skape en dypere, mer solid sikkerhet, forbruke mindre ressurser og forurense mindre, dette i klar motsetning til dagens gjengse, militarisererte sikkerhetstenkning der landene isteden søker å bygge sin sikkerhet ved å fremstå stadig mer fryktinngytende enn de andre, alene eller i allianser og det med svært bekymringsfulle økologiske konsekvenser.

Multilateralt fredsfremmende samarbeid

IKFF vil oppmuntre Forsvarskommissjonen til å fremme et bredt sikkerhetsbegrep med fokus på nedrustning og multilateralt, fredsfremmende samarbeid, hvor FN står helt sentralt sammen med en rekke viktige regionale samarbeidsorganer, ikke minst Arktisk Råd, Europarådet, Nordisk Råd og OSSE, Organisasjonen for Sikkerhet og Samarbeid i Europa.

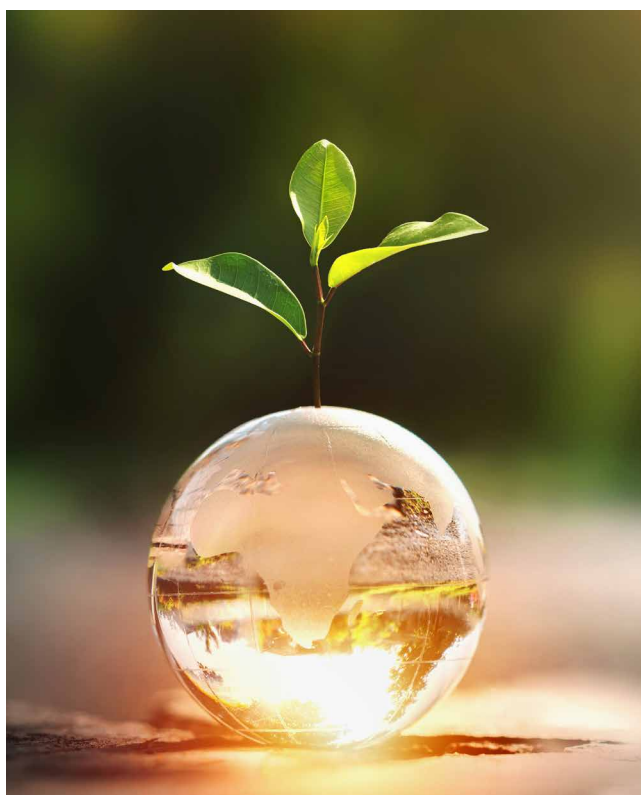
Tradisjonelt har også norske myndigheter forstått at vår sikkerhet er avhengig av at vi sees som et fredelig og vennligsinnet land og del av et sterkt FN. For å få til et forsvar som ikke skal være til bruk i angrep og krig, men som skal forsøke å forhindre krig og som kan bidra til å løse akutte samfunnsoppgaver og krisehåndtering langs vår langstrakte kyst, da trengs kystvakt og heimevern og et desentralisert bosettingsmønster med folk som er glade i heimplassen sin og som bidrar med matsikkerhet, årvåkenhet, sivil beredskap og forsvarsvilje i vid betydning av ordet.

Forslag til refleksjon

IKFF håper at Forsvarskommissjonen vil inkludere følgende konkrete forslag i sin refleksjon:

- En mulig deling av Stortingets Utenriks- og forsvarskomiteé, for å unngå den dominans som militært forsvar synes å ha over komiteens arbeid i dag
- Etablering av et eget Freds- eller Fredskultur-departement for å sikre større nedrustnings- og fredsbyggende kompetanse i beslutningssystemet
- Etablering av obligatorisk samfunnstjeneste for alle, med vektlegging av å bygge omsorgskapasitet ikke minst innen helse og miljø, nasjonalt og internasjonalt, som et alternativ til militærtjeneste
- Økt, forutsigbar og bred statlig støtte til frivillige organisasjoner som arbeider med freds- og sikkerhetsspørsmål, gjennom faste og romslige bevilgninger som både gir mulighet til nærmere nordisk og internasjonalt samarbeid og bred deltakelse i samfunnsdebatten hjemme
- Mer fredsundervisning i skolevesenet på ulike nivå og i institusjoner og organisasjoner
- Øke kompetansen i befolkningen gjennom god og åpen informasjon og interaksjon om beredskap og sikkerhetsspørsmål i bred betydning av ordet

IKFF ser frem til muligheten til videre kontakt med Forsvarskommissjonen og til eventuelt å kunne utdype våre synspunkter.



Hvor står det nordiske fredsarbeidet?



• *Liss Schanke*

Samarbeid gir styrke

Fredsorganisasjonene nasjonalt og internasjonalt har gjennom 2000-tallet fått en svekket posisjon som motkraft mot all krigføringen og den voldsomme opprustningen som foregår verden rundt. Fredsbevegelsen i Norge og Norden evner ikke i samme grad som før å mobilisere hurtig og kraftig i konkrete saker. Budskapet om dialog, forhandlinger og nedrustning og advarslene om krigers totalt ødeleggende konsekvenser, virker som uaktuelle problemstillinger for både opinion og politiske ledere. Derfor er det viktigere enn noen gang å få vitalisert og styrket samarbeidet mellom de mange fredsorganisasjonene, som tross alt finnes, på tvers av landegrenser. Å få etablert en nordisk fredsallianse er et viktig ledd i arbeidet for en slagkraftig verdensomspennende fredsbevegelse.

Omfattende samarbeid i IKFF

Vår internasjonale organisasjon, WILPF, har alltid vært opptatt av internasjonalt samarbeid. Internasjonalt samarbeid mellom nasjonale seksjoner har vært en bærebjelke i organisasjonen siden stiftelsen i 1915, selv om det i starten dreide seg om middelklassekvinner i vestlige land. De siste årene har det internasjonale samarbeidet vokst og styrket seg. WILPF har nå over 40 nasjonale seksjoner, de fleste nye seksjonene er i Afrika. Det betyr økt vekt på internasjonale problemstillinger, bl.a. kolonialisme og rasisme.

De nordiske IKFF-seksjonene, Danmark, Finland, Norge og Sverige, har hatt et nært samarbeid i mange år, med nordiske møter hvert år som går på omgang mellom de nordiske landene. Det siste nordiske møtet var i Gøteborg i 2022, de nordiske IKFF-møtene er åpne for alle medlemmer.

Det finnes en rekke nordiske fredsorganisasjoner som for tiden har økende kontakt og samarbeid. Korona-epidemien førte faktisk til en oppblomstring av kontakt via e-mailer, underskriftskampanjer og zoom-møter.

Ukrainakrigen har ført til økt polarisering

Det politiske klimaet for fredsarbeid er krevende. Krigen i Ukraina har ført til styrket fiendebilde av Russland, økt tro på NATO og militære løsninger og redusert tro på fredelig dialog og ikke-militære konfliktløsninger.

Samtidig har krigen ført til økt mobilisering, økt forståelse for krigens grusomheter og irrasjonalitet – og et ønske om å protestere og kanskje engasjere seg for et fredelig alternativ. Mange fredsorganisasjoner har opplevd medlemsøkning. Nordens eldste fredsorganisasjon – og kanskje også den største – Svenska Freds- og Skiljedomsforeningen har økt medlemstallet sitt med 10.000. ("Skiljedom" tilsvarer det norske ordet voldgift, en gammel ordning for å løse konflikter og tvister, både privat og mellom stater. Den internasjonale domstolen i Haag bygger på samme prinsipp).

Medlemstallet i IKFF, Norge har også økt med 83 nye medlemmer i løpet av 2022.

Nordisk Fredsallianse: Et nettverk av fredsorganisasjoner

3 år med forberedelser ...

Diskusjonen om en nordisk fredsallianse startet allerede på det nordisk-russiske seminaret «Naboer som venner ikke fiender» i Oslo i november 2020, og det ble dannet en nordisk arbeidsgruppe. Pandemien har selvsagt forsinket arbeidet, men forberedelsene til en nordisk fredsallianse er nå godt i gang. IKFF-seksjonene i både Danmark, Finland, Norge og Sverige er involvert i arbeidet.

Nordisk Fredsallianse er et nettverk av nordiske fredsorganisasjoner og holdt sitt første møte på zoom 6. november 2022. Møtet var vellykket, det deltok over 50 representanter fra 40 nordiske fredsorganisasjoner, en organisasjon fra Island, de andre fra Danmark, Finland, Norge og Sverige.

Fredskonferanse og stiftelsesmøte juli 2023

Nordisk Fredsallianse holder sitt første fysiske møte i Danmark fredag 14.- søndag 16. juli 2023. Møtet holdes på den internasjonale høgskolen i Helsingør med både møterom, overnatting og måltider.

Det starter med et åpent nordisk fredsseminar og avslutter med et formelt stiftelsesmøte for Nordisk Fredsallianse der det velges en ledelse. Først da skal de ulike fredsorganisasjonene ta stilling til om de vil være medlemmer av nettverket.

Fredskonferansen vil ha delseminarer om aktuelle temaer som de ulike organisasjonene er opptatt av å samarbeide om:

Krigen i Ukraina: Erfaringer og mulige løsninger

- Arbeid for at de nordiske landene skal signere FNs atomvåpenforbud, for forbud mot atomvåpen på nordisk jord og for Norden som atomfri og basefrie sone
- Samarbeidsstrategier i forhold til NATO – innenfor eller utenfor NATO
- Sammenheng mellom militarisme, klima og miljø
- Behovet for alternativ sikkerhet basert på fredskultur, fredsutdanning og fredsfilosofi

En annen viktig fredssak for de nordiske landene er forholdet til Russland, selv om landene her selvsagt har ulike erfaringer og tradisjoner. Uansett er alle



landene klar over at Norden ligger mellom USA og Russland – og at vi ikke er tjent med at våre land skal bli en krigssone mellom øst og vest. Vi er heller ikke tjent med en diabolisering av Russland, men med fredelig kontakt og dialog.

Nordisk enighet om atomvåpen

Når det gjelder forholdet til atomvåpen er det bred enighet i den nordiske fredsbevegelsen. Zoom-møtet 6.11.2022 vedtok en uttalelse om Norden som atomfri sone.

Nordisk samarbeid vedrørende NATO

NATO er en hovedsak for de nordiske landene, både Danmark og Norge som har vært medlemmer lenge – og Finland og Sverige som nå trolig vil melde seg inn.

Når det gjelder medlemskap i NATO er det ulike oppfatninger i den nordiske fredsbevegelsen. Noen organisasjoner tar ikke stilling til medlemskap i NATO, selv om de fleste uttaler seg skeptisk til en del av NATOs virksomheter, som atomvåpen-strategien og krigføring «out of area».

De fleste finske og svenske fredsorganisasjoner er mot innmelding. Noen danske og norske organisasjoner er mot NATO, men ikke for utmelding nå. Noen organisasjoner tar ikke stilling til NATO.

Nordisk samarbeid gjennom Nordisk Ministerråd

Organisasjonen Nordisk Råd og Nordisk Ministerråd omfatter alle de nordiske landene – og arbeider innenfor mange felter. De har imidlertid foreløpig ikke arbeidet med nordisk forsvars- og sikkerhetspolitikk – men dette kan muligens endre seg hvis både Sverige og Finland skulle gå inn i NATO. De har etablert et nordisk nettverk av sivilsamfunnsorganisasjoner som har utgitt en rapport om sitt arbeid. Rapporten peker på flere hovedområder for arbeidet, men fred og sikkerhet er ikke inkludert.

Nordisk Råd har fokusert på begrepet «New Nordic Peace» som fokuserer på nordiske bidrag til konfliktløsning ute i verden. De utga i 2019 rapporten «New Nordic Peace: Nordic Peace and Conflict Resolution Efforts», som inneholder omtaler av nordisk konfliktløsning ute i verden – men ingenting om nordisk freds- og sikkerhetspolitikk.

Nordisk Råd og Nordisk Ministerråd kan være en viktig samarbeidsarena for nordiske parlamentarikere og regjeringer. Island har formannskapet i 2023 og har satt fred på dagsorden. Representanter for Nordisk Ministerråd deltok på det nordisk-russiske seminaret i 2021 og vi vil også prøve å få til samarbeid i forhold til seminaret i Helsingør 2023.

For Nordisk Fredsallianse vil det være naturlig å kjempe for at Nordisk Råd og Nordisk Ministerråd tar spørsmål om fred og nedrustning langt mer alvorlig enn tilfellet er i dag. Samtidig må vi sammen med de nordiske klima- og miljøorganisasjonene mobilisere store folkebevegelser mot våpenindustri, militarisme og troen på at krig kan løse menneskehetens problemer.

Kvinneligaen i et internasjonalt perspektiv

Women's International League for Peace and Freedom (WILPF) og den norske Internasjonal kvinneliga for fred og frihet (IKFF) har eksistert siden 1915, under første verdenskrig. I dag er over førti land med hvorav nesten halvparten er land i Afrika, mens det i 2015 bare var 4 afrikanske land i WILPF. Det er både en berikelse og en utfordring, slik Margrethe Kvam forteller i intervjuet nedenfor. Kontaktflaten er enda større enn dette, da organisasjonen har prosjekter/kontakter i flere land utenom medlemslandene, som for eksempel på Balkan, i Ukraina og Midt-Østen.

WILPF hadde konsultativ status i Folkeforbundet fra starten av og fortsatte da FN ble etablert etter andre verdenskrig. WILPF har vært pådriver i flere sammenhenger. Organisasjonen har flere ganger henvendt seg til Sikkerhetsrådet om demilitarisering og menneskerettigheter, også om krigen i Ukraina.

WILPF bidro sterkt til at FNs Sikkerhetsråd vedtok resolusjon 1325 – Kvinner, fred og sikkerhet – i 2000. WILPF er også tett på FNs

kvinnekommisjon, CEDAW. Gjennom sin underorganisasjon Reaching Critical Will og ICAN (Den internasjonale kampanjen for forbud mot atomvåpen) fikk WILPF innflytelse på FN-traktaten om forbud mot atomvåpen og er sterkt involvert i arbeidet med atomnedrustning. I tillegg er organisasjonen svært aktiv i arbeidet med å se sammenhengen mellom militarisme og miljø, blant annet gjennom initiativet «Environmental Peacebuilding».

I dette nummeret forteller Margrethe Kvam og Marianne Laxén om arbeidet til WILPF. Margrethe Kvam har også intervjuet Jamila Afghani om usynliggjøringen av Afghanistans kvinner. Berit Aasen oppdaterer oss om arbeidet med FNs resolusjon 1325. Åse Berg og Eva Fidjestøl forteller om WILPFs arbeid siden 1950-åra med atomkraft og avfallsproblematikken. Og til slutt er en større del viet WILPFs og IKFFs historie om hvordan de har løst indre uenigheter når verdens konflikter har kommet nær organisasjonen.

En mer og mer global kvinneliga for fred og frihet

Intervju med Margrethe Kvam

• Kari Nes

Da *Women's International League for Peace and Freedom (WILPF)* ble grunnlagt i 1915, var det bare europeiske og nord-amerikanske land med – Norge var ett av dem - men allerede før 1925 var seksjoner opprettet både i Nepal, Mexico, USA, Canada, Japan, India, Australia og Uruguay. I de siste årene har det særlig kommet til mange nye seksjoner på det afrikanske kontinentet og i Midtøsten. Nå er det 19 afrikanske av i alt 46 seksjoner og grupper i WILPF.

Ingen i Norge har vel bedre bakgrunn for å belyse de siste årenes utvikling i WILPF enn *Margrethe Kvam*. Hun er medlem i IKFF avdeling Innlandet, har vært med i landsstyret i mange år og var leder av den norske seksjonen fra 2012-2016. Da måtte hun gå ut av den funksjonen fordi hun i 2015 ble valgt til visepresident i det internasjonale styret i vår organisasjon, WILPF. Dette vervet hadde hun i to perioder, fram til siste verdenskongress i 2022.

– *Margrethe, hvordan kom du med i det internasjonale arbeidet i WILPF?*

– I 2011 var jeg en av fem delegater på den internasjonale WILPF-kongressen i Costa Rica. Dagmar Sørbø var norsk styreleder da. Å delta på kongress var veldig spennende og inspirerende. Før det hadde jeg deltatt i et internasjonalt arbeid om menneskerettigheter i kvinneperspektiv i Genève.

– 2015 var året for WILPFs 100-årsjubileum, med både kongress og etterfølgende åpen fredskonferanse i den Haag. Det var der det hele startet i 1915, der kvinnene midt under første verdenskrig protesterte mot krig og militarisme gjennom stiftelsen av *Women's International League for Peace and Freedom*. Jeg ble enormt inspirert av å delta der i Haag i 2015, både av kongressen og konferansen,

blant annet gjennom det økende globale mangfoldet i medlemsmassen.

– Ellers har jeg siden 2013 i flere runder vært med og ledet komitéarbeid om utvikling av den internasjonale organisasjonen, noe som har vært helt nødvendig i en voksende organisasjon i en endret verden.

– *Apropos mangfold, i 2018 var jeg delegat på WILPF-kongressen i Ghana. Da ble den første afrikanske internasjonale presidenten, Joy Onyesoh fra Nigeria valgt, og du ble jo gjenvalgt som en av visepresidentene. Dessuten ble mange afrikanske land tatt opp i WILPF, og flere har det blitt. Hvordan har dette økende mangfoldet påvirket innhold og arbeidsmåter i organisasjonen?*

– Ulike erfaringer og perspektiv på fred og fredsarbeid er enormt viktig for oss som en organisasjon som arbeider på både globalt og lokalt nivå. Vi har mye å lære av erfaringer fra de nyere seksjonene i WILPF. Et eksempel er Afghanistan, der seksjonen har medlemmer og kontaktpersoner i alle de 34 provinsene i landet (i alle fall fram til nylig).

– Tilfanget fra seksjoner og grupper i Afrika og Midtøsten har bidratt til å rette oppmerksomheten mot fredsarbeid som foregår lokalt i samfunn der problemene i form av hindre for fred oppleves i folks hverdag.

– I vår del av verden kan satsingen 'kvinner, fred og sikkerhet' oppleves litt teoretisk og fjernt fra våre liv. Men i flere av medlemslandene er blant annet utbredelsen av håndvåpen, vold mot kvinner og manglende menneskerettigheter en trussel mot den daglige sikkerheten og et strukturelt hinder for kvinners deltakelse.

– Barrierene for vellykket implementering av FNs sikkerhetsresolusjoner om kvinner og konflikt og militarismens betydning er tydeligere i mange nye

medlemsland. Kvinner er i stor grad ekskludert fra formelle prosesser og henvist til uformell innsats på lokalt nivå, hvor de påvirker samfunnet og helt klart driver fredsbyggende og konfliktdependende arbeid.

– Fred betinges av sikkerhet på mange plan, og et eksempel er treplanting som fredsarbeid, jf Wangari Maathai fra Kenya som fikk Nobels fredspris for sin Green Belt Movement. Forståelsen vår av lokalt engasjement i fredsbygging er viktig å få fram. Når vi i WILPF skal drive påvirkning og fredsarbeid i praksis, må innsatsen alltid tilpasses kontekst.

– WILPF legger vekt på de grunnleggende og strukturelle årsakene til krig og konflikt og arbeider for varig fred i en såkalt integrert tilnærming. Det innebærer at kvinners likeverd og deltakelse ses i sammenheng med blant annet våpenhandelsavtaler, miljø, nedrustning, politisk økonomi og menneskerettigheter. I FN er de ulike områdene tradisjonelt plassert i ulike komitéer, - skillelinjer som mange i WILPF arbeider med å bygge ned med en argumentasjon om at ting henger sammen.

– *Hvilke utfordringer kan det være med et så stort mangfold?*

– Jeg mener i utgangspunktet at kulturelle forskjeller må være vår *styrke*, ikke en *barriere* for samhandling, og det må vi jobbe mer med å få til helt da det ikke uten videre blir sant ved bare å ønske det.

– Samtidig innebærer seksjoner i land med mindre grad av frihet at vi må vurdere sikkerheten for våre medlemmer, og vi må finne nye måter å støtte seksjonene på i deres arbeid, ettersom arbeidsforholdene er langt mer utfordrende enn for seksjoner på den nordlige halvkule.

– Mye samhandling og utveksling i WILPF foregår nå digitalt. Her har vi teknologiske utfordringer, da land både i Midtøsten og Afrika ofte mangler stabil strøm- og nettilgang. Og så er det språklige utfordringer; det er mange som har problemer med å forstå eller å snakke engelsk. Ulike tidssoner er også en barriere for kommunikasjon, når møter settes opp ut fra dagtid i én verdensdel vil det være natt noen steder. Disse faktorene kan hindre aktiv deltakelse og demokrati



Margrethe Kvam

og er utfordringer som alle verdensomspennende organisasjoner har.

– Jeg vil likevel understreke at endringer i organisasjonen ikke bare har med at vi blir flere seksjoner og mer flerkulturelle å gjøre. Vi blir større i en verden som endrer seg raskt. Organisasjonsarbeid tar også nye former og WILPF har en kontinuerlig utfordring med å være en kombinasjon av frivillige medlemmer og et sekretariat som er betalt.

– *Våre formødre i Haag i 1915 ville arbeide for en rettferdig og varig fred gjennom å fjerne grunnleggende årsaker til krig. Kan du gjenkjenne denne visjonen i dagens WILPF?*

– Ja, absolutt. Vi står stødig i en tradisjon hvor vi avviser krig som løsning på konflikt og militarisme som garantist for trygghet og fred. Vi fortsetter arbeidet for en felles global visjon om fred gjennom nedrustning, dialog og samhandling i tråd med FN-pakten og en utvikling som innfrir FNs bærekraftsmål.

Det nye WILPF

(Women's International League for Peace and Freedom)

Intervju med Marianne Laxén

• Kari Nes

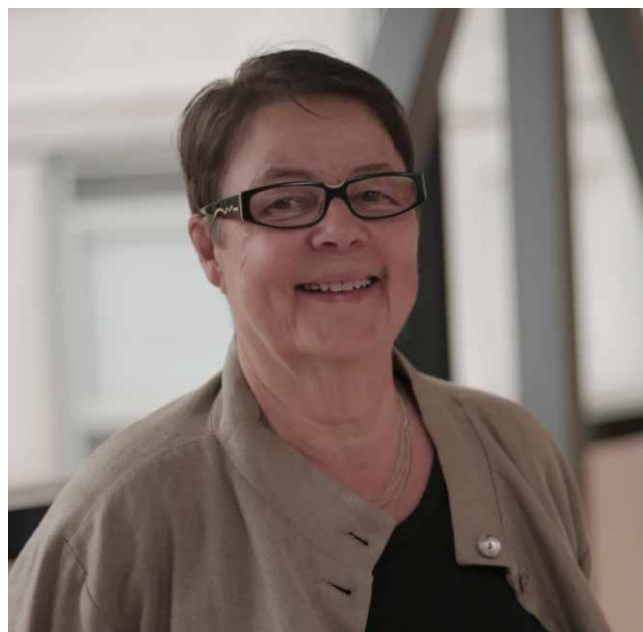
Temaet for *Women's International League for Peace and Freedom* (WILPF) sin internasjonale kongress i juli 2022 var «Å knytte forbindelser: Miljø, sosial rettferdighet og demilitarisering for feministisk fred». Det var WILPF Australia som var vert for kongressen, som foregikk online. WILPF avholder normalt sin internasjonale kongress hvert tredje år, i 2022 ett år forskjøvet på grunn av pandemien. Det er på kongressen at framtidige retningslinjer blir trukket opp, og det er der man velger personer til styret og andre funksjoner. I desember møttes for første gang det nyvalgte internasjonale styret fysisk i Genève (se bilde).

En som har gode forutsetninger for å hjelpe oss med å belyse det nye WILPF, er *Marianne Laxén* fra IKFF Finland. På kongressen ble hun valgt til leder av den faste konstitusjonskomiteén i organisasjonen. Hun har vært medlem fra 1980 og har lang fartstid som aktiv både i Finland og Sverige samt internasjonalt. Mens hun bodde i Sverige, var hun med i styret i IKFF i ca 6 år fram til 2010. Fra 2011-2018 var hun leder i IKFF Finland. Samtidig satt hun i det internasjonale styret, i tillegg til at hun var medlem av finanskomiteen og dernest av konstitusjonskomiteen i WILPF, der hun nå er blitt leder.

– *Marianne, hvis du skal kommentere nye trender i WILPF, hva vil du trekke fram?*

– Temaer som er tydeligere framhevet enn tidligere, er økologisk bærekraft. Et annet er betydningen av antirasistisk arbeid, også for å bekjempe strukturell rasisme i egen organisasjon. Dessuten å øke mangfoldet når det gjelder kultur, etnisitet og kjønn. Det er 'jättebra' med alle de nye afrikanske seksjonene! Det er forresten ikke så lett å øke det flerkulturelle mangfoldet i sekretariatet i Genève når søkere fra visse land ikke får arbeidstillatelse.

– En annen ting er arbeidsmåten. På grunn av Covid har avstanden mellom seksjonene på mange måter blitt mindre, for vi har møttes på skjerm på tvers av landegrensener og tidssoner. Så jeg kjenner flere innen



Marianne Laxén

organisasjonen nå. Og møter på skjerm kommer nok til å fortsette, men det må ikke *bare* bli online-møter, håper jeg.

– Når det gjaldt kongressen, forsøkte styret (International Board) og sekretariatet å aktivisere folk gjennom å invitere til en serie webinarer og nettmøter i forkant. På denne måten ble de som deltok i formøtene, bedre forberedt til selve kongressen. Men det blir jo likevel ikke den stemningen på en online-kongress som det kan bli når en møtes 'in person'!

– *Temaene du har nevnt, er sammen med andre temaer utdypet i det nye internasjonale arbeidsprogrammet. Hva tror du om seksjonenes mulighet til å følge opp dette programmet?*

– På kongressen ble det vedtatt å opprette et nytt rådgivende organ, Advisory Board, som jeg har tro på. Der sitter det medlemmer fra alle de 46 seksjonene og gruppene. I International Board er det nå bare 11 medlemmer, inkludert ett medlem fra hver region, f.eks. fra region Europa. Tanken med Advisory Board er nettopp å øke seksjonenes muligheter for å utveksle tanker om hvordan en kan jobbe med arbeidsprogrammet. Dessuten kan rådet, som navnet sier, gi råd til styret.



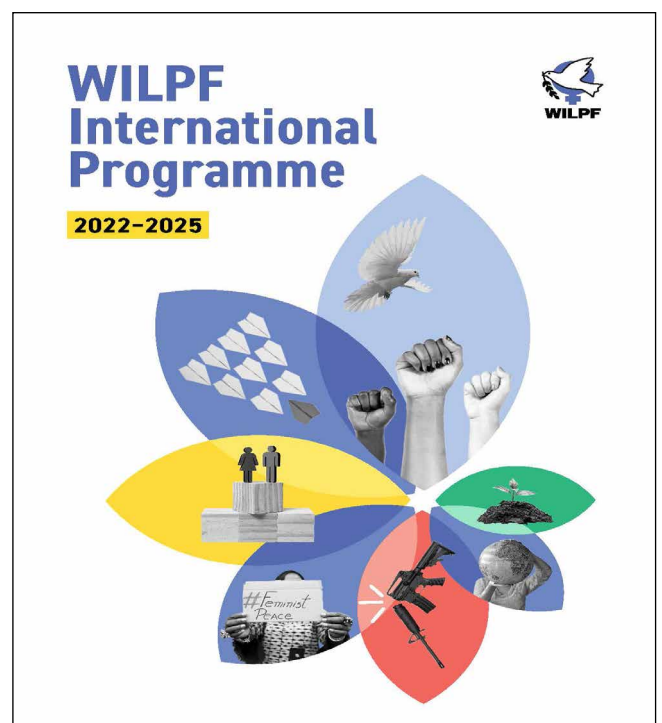
Det nye internasjonale styret i WILPF (med vara) møttes for første gang fysisk i Geneve i desember 2022. Den tredje fra høyre er den nye presidenten Sylvie Ndongmo fra Kamerun. En av visepresidentene, Jamila Afghani fra Afghanistan, er nummer to fra venstre. Bakerst står generalsekretær Madeleine Reese, og til høyre for henne med kvit skjorte ser vi Ariana Durani fra Sverige, som er vår europeiske representant i styret. Foto WILPF membership news, desember -22

– Når vi ser på temaet for kongressen, snakkes det om ‘feministisk fred’. På WILPFs hjemmesider leser vi: «Mer enn 100 år har gått siden etableringen av vår organisasjon i 1915, og fortsatt er verden hjemsoekt av krigens spøkelser. Vi ser patriarkat, militarisme og nyliberalisme som tre beslektede årsaker som presser oss alle mot mer konflikt. Det trenger ikke å være slik. Motgiften er feminisme. Kjernen i feminismen er troen på at kvinner betyr noe, at likestilling betyr noe, og at kjønn er en konstruksjon: produktet av ulike maktstrukturer. Når disse strukturene har blitt endret og patriarkatet er avsluttet, kan vi ha reell likestilling og muligheten for bærekraftig fred: en feministisk fred.» (min overs.) Har du noen kommentarer til dette?

– Feministisk fred betyr for meg ikke bare fravær av krig, men et samfunn som bygger på sosial rettferdighet og trygghet. Der vi lever i fred på Moder Jord og med Moder Jord.

– Selv om noen av begrepene nå er litt annerledes, mener du at vi i dagens WILPF kan gjenkjenne våre formødres visjon fra begynnelsen i Haag i 1915? De ville arbeide for en rettferdig og varig fred gjennom å fjerne grunnleggende årsaker til krig.

– Ja, den er der, visjonen om fred er den samme. Vi må arbeide for den gjennom antimilitarisme og likestilling, og opprustning må ikke få beslaglegge alle ressurser.



Taliban med sterk kontroll av kvinner

Intervju med WILPFs visepresident Jamila Afghani

• *Margrethe Kvam*

Situasjonen i Afghanistan har gått fra vondt til verre etter at Taliban tok over makten i landet i august 2021. Landet opplever nå den alvorligste humanitære krisen noensinne. En kombinasjon av konflikt, tørke og politisk vanstyre har ført til at mer enn halvparten av landets befolkning – 24 millioner mennesker, har behov for nødhjelp. Taliban har brutt løfter om å respektere menneskerettigheter og kvinners rettigheter, har undertrykket media og vilkårlig internert og henrettet kritikere. Økonomien har kollapse, hovedsakelig fordi utenlandske regjeringer har kuttet sin bistand. Millioner av barn lider av akutt underernæring og risikerer alvorlige langsiktige helseproblemer.

Afghanske kvinner er underlagt strenge restriksjoner med tanke på hvor de kan oppholde seg og være synlige, hva de kan gjøre, og påkledning. Jenter kan ikke gå på skole, og kvinner kan nå verken studere eller ta seg arbeid utenfor hjemmet.

På dette bakteppet har jeg hatt en prat med Jamila Afghani fra Kabul, som har arbeidet med kvinners rettigheter i sitt hjemland i mer enn 25 år. Hun er grunnlegger av flere organisasjoner, og er president for WILPF Afghanistan som hun startet i 2015. Jamila ble valgt til internasjonal visepresident i WILPF under siste kongress i fjor. Hun har mottatt flere internasjonale priser og fikk Aurora-prisen «for å vekke menneskeheten» i 2022. Jeg ble kjent med Jamila under kongressen i Ghana i 2018, og vi har sittet sammen i det internasjonale styret i fire år.

Jamila ble i flere år truet av Taliban og hun flyktet til Norge med familien sin i september 2021. De ble bosatt i Alta, men sist sommer flyttet de videre til Canada hvor de nå bor i Toronto.

– *Jamila, hvordan har dere det nå?*

– Vi har det bra, selv om livet slett ikke er enkelt i Canada heller. Min mann og jeg har ikke så store

utsikter til å få arbeid som er relevant for bakgrunnen vår. Vi er begge akademikere, og vi opplever ikke at vår kompetanse er etterspurt. Mannen min jobber et par dager i en lokal matvarebutikk, og bortsett fra det er vi hjemme. Barna trives i skolen, men jentene våre savner Norge og snakker mye med sine norske venner over nettet. Vi har en usikker privatøkonomi framover ettersom understøttelsen fra den canadiske staten varer i ett år fra ankomst og tiden går fort.

– *Selv om dere foreløpig ikke har betalte jobber utenfor huset, så fylles jo dagene for dere begge med et stort engasjement for Afghanistan?*

– Ja, vi holder kontakten med mange enkeltpersoner og nettverk, og vi blir jo stadig minnet om alle de som har det fryktelig mye verre enn oss. Hver morgen har jeg nesten hundre fortvilte meldinger fra folk i hjemlandet som håper at vi kan hjelpe dem. Det er hjerteskjærende, og jeg føler at jeg aldri kan hvile fra bekymringene for hva som skjer i Afghanistan.

– Vi har nå etablert et nettverk for ca. 200 kvinnelige akademikere som har blitt arbeidsledige. Det er viktig å ha en utveksling, men det er ikke så ofte vi kan gjøre slik ting nå. Så har jeg mitt styreverv som visepresident i WILPF som er givende.

– *Hvordan er det med WILPFs kontor i Kabul?*

– Det er fremdeles åpent, og betjenes nå av menn. Våre kvinnelige medarbeidere kommer til kontoret av og til, men må legge sine besøk til uregelmessige tider for ikke å vekke oppmerksomhet, og må alltid ha mannlig følge når de går ute.

– Det meste av aktiviteten vår går nå på nett. Blant annet har vi et digitalt psykososialt program for kvinner i krise. År med krig, konflikt, sosial og kjønnsbasert vold har vært svært ødeleggende for kvinners mentale helse og velvære. Deltakerne i programmet får støtte av oss i form av internettabonnement, selv om både strøm og internett er temmelig upålitelig.

– *Og hvordan er det i provinsene – er det litt lettere å opprettholde arbeidet der?*



Jamila Afghani

– Arbeidet i provinsene varierer ut fra hvor vi er. Noen steder kan vi fortsatt gjøre en del, særlig med psykososial hjelp for kvinner som opplever hjemlig vold, og vi kan drive en viss grad av opplæring for jenter i private hjem. Offisielt er det opplæring i Koranen. Likevel er situasjonen mange steder nokså prekær for folk som har mistet jobb og dermed inntekt. Maten er blitt så dyr at mange ikke har råd til nok mat til seg og familien. Denne vinteren er den kaldeste på mange år, noen steder med temperaturer ned til minus 25 grader Celsius, så folk fryser og sulter.

– *Er det mat i butikkene, slik at det er et spørsmål om pris?*

– Ja, butikkene er fulle av varer, men de er for dyre til at folk flest kan kjøpe dem. Det er regnet ut at kun 1% av befolkningen nå kan skaffe seg alt det de trenger til livsopphold.

– *Hvordan håndheves alle restriksjonene særlig mot kvinner?*

– «The Ministry for the Propagation of Virtue and the Prevention of Vice of Afghanistan» er ansvarlig for å implementere islamske regler (Hanafi-prinsipper) som er definert av Taliban. Det religiøse politiet raider gatene og arresterer kvinner som ikke er fullstendig tildekket eller oppholder seg på forbudte steder. Å

høre på musikk er forbudt. Det er forbudt for kvinner å le ute på gaten ettersom kvinnestemmer ikke skal høres, osv, osv. Listen av restriksjoner for kvinner er nærmest uendelig. Det er også et Taliban-sjekkpunkt like ved WILPFs kontor. Alle påbudene og forbudene for kvinner håndheves og straffes oftere i byene enn ute i provinsene, hvor det er litt enklere å omgå blant annet forbudet mot å ferdes utendørs. Vi kan lettere få til å opprettholde nettverk noen steder utenom de store byene ettersom Taliban ikke har det samme fotfestet overalt.

– *Vi hører jo at Taliban er splittet og at deler av Taliban faktisk ikke støtter de strengeste forordningene for kvinner. OIC (Organization of Islamic Cooperation – organisasjonen for islamske stater) har nylig fordømt Talibans forbud som selvødeleggende, og avviser at behandlingen av afghanske kvinner er i tråd med Islamsk lov, men påvirker dette Taliban, tror du?*

– Det tror jeg ikke. Basert på vår tidligere erfaring med Taliban har jeg ingen grunn til å tro på endringer til det positive for kvinner med det første. Det er de absolutt mest konservative (hardlinere) som har makten i Taliban.

– Disse er vel eldre menn uten utdanning. Tror du at yngre menn etter hvert vil påvirke Talibanens holdninger?

– Ja det er allerede mange yngre menn som får både utdanning og impulser fra blant andre land som Pakistan, og flere av dem har andre holdninger til spørsmål rundt kvinner og utdanning. På sikt kan dette komme til å bety endringer til det bedre.

– Det er også andre initiativ for å få opphevet urimelige forbud. Akkurat nå er det besøk fra UN Women i Afghanistan. Deres utsending møter i disse dager afghanske kvinner og Taliban med tanke på å få til en lemping av de strenge reglene, og da særlig forbudene mot skole og utdanning for jenter og kvinner.

– Så Jamila, vi må bare håpe at de mer liberale deler av Taliban vinner fram.

– Ja, men imens lider vår befolkning også som følge av sanksjoner fra verden som rammer økonomisk og sosialt. Vi forsøker å hjelpe, og hver eneste krone kommer godt med. Vi forsøker hele tiden å få sendt penger slik at familier i alle fall kan få kjøpt mat.

– Til slutt, ser du noen måte det internasjonale samfunnet kan bidra til at Afghanistan går i en bedre retning, i tillegg til å prøve å hjelpe med umiddelbare grunnleggende behov?

– Det internasjonale samfunnet må ikke påtvinge Afghanistan sine egne strategier, men bør legge til rette for at afghanerne kan utvikle sine egne strategier nasjonalt og internasjonalt.

– Andre land bør fokusere på bærekraftig utvikling og programmer som genererer inntekt for afghanske kvinner. Dersom kvinner får bedret sin økonomi vil de få mer oppmerksomhet hjemme og i samfunnet.



Bildet her er av Jamila og Margrethe i Genève i desember 2022.

Økonomisk bemyndigede kvinner kan også ta del i politikk under Taliban-regimet.

– Det er også veldig viktig at andre stater avstår fra å støtte krigføring og at de ikke skaper eller forsterker splittelse blant afghanere.

Margrethe Kvam sender en appell ut til leserne av *Fred og Frihet* om hva med en pengeinnsamling i regi av eller blant medlemmer i IKFF. Hun viser til at Jamila har sikre kanaler for pengeoverføringer.

Det internasjonale arbeidsprogrammet finnes på

wilpf.org

En norsk oversettelse vil komme på

ikff.no

Hvis du vil lese mer om WILPF Afghanistan:

https://www.wilpf.org/advocacy_document_country/afghanistan/

Og mer om OIC:

https://www.oic-oci.org/topic/?t_id=38095&t_ref=26107&lan=en

Norge får ny handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet

• Berit Aasen

Norge fikk sin første handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet, forankret i FNs Sikkerhetsresolusjon 1325 i 2000. Norge var blant de første landene som fikk en slik handlingsplan som etter hvert som den har blitt revidert, omfatter fem departement. WILPF var en av de sentrale organisasjonene som sikret at Sikkerhetsresolusjon 1325 ble vedtatt i FN, og WILPF har siden deltatt i NGO Group on Women, Peace and Security i New York, som bidrar med synspunkter på sivilsamfunnets og FNs Sikkerhetsråds roller. Prinsippene i Sikkerhetsresolusjon 1325 er (1) kvinners arbeid for forhindring av krig og væpnet konflikt, (2) kvinners deltagelse i fredsprosesser, og (3) beskyttelse av kvinner i krig og væpnet konflikt.

Nåværende handlingsplan *Kvinner, fred og sikkerhet* gikk ut i 2021, og arbeidet med en ny revidert plan ble utsatt til 2023 på grunn av omfattende arbeid i UD i forbindelse med Norges plass i Sikkerhetsrådet. Nå er arbeidet i gang, hvor UD samarbeider med de andre departementene om utformingen av revideringen. Det er ventet at handlingsplanen er klar før sommeren. NORAS gjennomførte en evaluering av de tidligere handlingsplanene, og funnene vil legge grunnlaget for revidering

IKFF tok i sin tid initiativ til *Norsk Nettverk 1325*, som skulle samle alle sivilsamfunnsorganisasjonene som arbeider med kvinner, fred og sikkerhet. IKFF deltar i denne gruppen og er med på møter med saksbehandler i UD og sender innspill til endringer vi mener kan styrke arbeidet med forebygging av krig, kvinners deltagelse i fredsdrøftinger, og beskyttelse av kvinner i krig og konflikt.

Den eksisterende handlingsplanen er en god rettesnor for det normative arbeidet, men det gjenstår å gjøre den mer operativ og styrke lokale organisasjoner i fredsarbeidet. Vi vil i arbeidet framover vektlegge fire forhold:

Styrke lokale kvinneledete fredsorganisasjoner

Lokale organisasjoner er viktige i fredsbyggende arbeid, i å fange opp konflikter og samarbeide med



andre i megling og dialog for å hindre utbrudd av væpnete konflikter. De er også viktige i rapportering av lokale voldelige angrep og ikke minst i rapportering av kjønnsbasert og seksuell vold i krig. Lokale organisasjoner er også svært viktige for å sikre deltagelse i fredsprosesser, som ofte er knyttet opp til nasjonale organisasjoner, og kan bringe lokale saker og konflikter opp til nasjonalt nivå. I tillegg er lokale organisasjoner viktige i beskyttelse av utsatte kvinner i krig og konflikt. Enkelte seksjoner i WILPF har for eksempel programmer for traumebehandling og sentre som er trygge i konfliktsituasjoner.

Sikre beskyttelse av kvinnelige freds- og menneskerettighetsforsvarere

Kvinnelige freds- og menneskerettighetsforsvarere er utsatt for vold, seksuelle overgrep og falske anklager. Det kan være farlig for både kvinnen og familien hennes at hun engasjerer seg i freds- og menneskerettighetsarbeid. Lokale organisasjoner kan være med på å sikre beskyttelse og trygge steder og også fremme saker om overgrep for domstoler. I de siste årene er også flere freds- og

menneskerettighetsforsvarere blitt angrepet via digitale medier som angriper kvinnene og legger ut falsk informasjon, noe som kan øke faren for overgrep mot disse kvinnene.

Sikre bedre vilkår for kvinnelige freds- og menneskerettighetsforsvarere som blir relokaliserte fra land i krig og konflikt til Norge og andre land

IKFF har tatt del i et nettverk av norske menneskerettighetsorganisasjoner som har arbeidet for å sikre bedre bo- og arbeidsforhold for afghanske kvinnerettsforkjempere som ble bosatt i Norge i 2021, deriblant WILPF sin visepresident Jamila Afghani. I dag får ikke kvinnerettsforkjempere anerkjennelse og plass for fortsatt arbeid med fred og kvinners rettigheter etter at de er blitt bosatt i Norge. Dette må endres. Selv om detaljene må diskuteres med Arbeids- og inkluderingsdepartementet, som har ansvar for bosetting og kvalifisering, mener vi at selve prinsippet bør fastsettes i den nye reviderte handlingsplanen.

Styrke kvinneorganisasjoner for fred og menneskerettigheter i en post-konfliktsituasjon

Mange kriger og væpnede konflikter ender opp i en situasjon hvor freden er ustabil, hvor konflikter fortsetter og hvor det er behov for fortsatt støtte til

freds- og menneskerettighetsarbeid. Vi vil særlig peke på behovet for å styrke kvinners stilling og deres mulighet til å delta i det offentlige rom og i lokale og nasjonale politiske systemer. Norge skal i år også starte revisjonen av sin strategi for kvinner og likestilling i utviklingssamarbeidet, en strategi som har et bredere fokus enn handlingsplanen for kvinner, fred og sikkerhet. Vi mener likevel at det er viktig at den reviderte handlingsplanen inkluderer et perspektiv på å styrke kvinners politiske og offentlige deltagelse i en post-konfliktsituasjon.

Samarbeid med andre WILPF-seksjoner

Både Storbritannia og Sverige skal revidere sine handlingsplaner i år, og vi vil holde kontakt med WILPF-seksjoner der i arbeidet med innspill i prosessen.

Berit Aasen representerer IKFF i Norsk Forum 1325.

Se også nettsidene:

[https://www.regjeringen.no/globalassets/departmentene/ud/dokumenter/planer/handlingsplan_kfs2019.pdf](https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/dokumenter/planer/handlingsplan_kfs2019.pdf).

<https://www.norad.no/aktuelt/nyheter/2022/ny-evaluering-av-norges-stotte-til-kvinner-fred-og-sikkerhet/>





Tre kvinner fra delegasjonen fra Yemen, prosjektstart i 2022.

“Strengthening the Global Grassroots Movement for Feminist Peace”

Nytt WILPF-prosjekt om kvinner, fred og sikkerhet finansiert fra NORAD 2022-2025

• *Berit Aasen*

NORAD har finansiert to tidligere WILPF MENA (Middle East and North Africa) -prosjekter med fokus på å styrke kvinneledete organisasjoner, som arbeider for fred og kvinners rettigheter i krig og konfliktområder. I fjor besluttet NORAD å finansiere et tredje prosjekt som omfatter seks organisasjoner i MENA, tre WILPF-seksjoner i Afghanistan, Nigeria og Colombia, of Nobel Women Initiative. Prosjektet er ett av fire prosjekter som ble finansiert av et fond for internasjonale organisasjoner som arbeider med kvinner, fred og sikkerhet.

Kvinneorganisasjoner som deltar i prosjektet

Salma Kahale, fungerende direktør for MENA-programmet i WILPF sin avdeling for globale programmer, og leder det nye MENA-programmet. Vi har snakket med henne.

Prosjektet ønsker å gjøre bruk av kunnskap og erfaringer på tvers av de seks MENA-organisasjonene og de tre WILPF-seksjonene som alle er eller har vært i konfliktsituasjoner. I flere år har WILPF samarbeidet med organisasjoner i MENA (Libya, Palestina, Yemen, Syria og Irak) om tilnæringsmåter, verktøy og kunnskap om hvordan delta i fredsarbeid, og hvordan styrke arbeidet med forsvar av kvinne- og menneskerettigheter. WILPF har bidratt til å løfte



Gruppebilde fra oppstartmøte i 2018 fra den første prosjektperioden.

kvinnenes erfaringer og kunnskap inn på internasjonale arenaer, og skape et rom for å dele erfaringer og kunnskap, også gjennom bilaterale møter.

Prosjektets hovedfokus

Prosjektet har to hovedfokus, det første er å styrke kvinneorganisasjonenes fredsarbeid, ved å skape arenaer for å dele informasjon og kunnskap om fredsbyggende arbeid og å sikre menneskerettigheter for menn og kvinner når fredsavtaler blir inngått.

Prosjektet handler om å styrke kvinnebevegelser som arbeider aktivt for fred og kvinners rettigheter i disse landene. Strategien bak prosjektet er at kapasitet bygges ved at hver organisasjon styrkes i sitt freds- og rettighetsarbeid nasjonalt, og at det skapes arenaer hvor organisasjonene kan samarbeide i et bredere nettverk. I tillegg vil programmet skape arenaer hvor organisasjonene kan dele erfaringer og kunnskap med hverandre, og også ha arbeidsmøter bilateralt eller i mindre grupper. Mange av organisasjonene kan ha mye å lære av hverandre. Mens de tidligere NORAD-finansierte prosjektene har hatt organisasjoner i MENA-regionen som partnere, har WILPF denne gangen inkludert tre WILPF-seksjonene i prosjektet,

fra Afghanistan, Nigeria og Colombia. Tanken er at organisasjonene og WILPF-seksjonene kan lære av hverandre og dra nytte av hverandres tilnærminger og kunnskap.

Beskytte kvinnerettsforkjempere

Her vil jeg gjerne fremheve to aspekter ved prosjektet, det ene er arbeidet med å beskytte kvinnerettsforkjempere, og sikre en arbeidssituasjon hvor de ikke blir utbrent. Dette er et tema som MENA-prosjektene har jobbet med lenge, og hvor de har sett at det er behov for å støtte kvinnene som opplever både stress og alvorlige trusler. Prosjektet vil arbeide videre med disse temaene og utvikle en felles verktøykasse.

Digitale trusler

Det andre temaet som er blitt stadig viktigere, er digitale trusler, hvor angrep via digitale medier, deling av private bilder uten lov og ryktespredning, undergraver kvinnerettighetsforkjempernes situasjon, og truer arbeidet deres. Digitale trusler kan også gjøre at truslene kan omsettes til fysiske angrep og dødstrusler. Dette øker stress og angst i arbeidet deres, og er også hinder for nye kvinner til å engasjere seg i freds- og rettighetsarbeid.

Innlegg i internasjonale fora og FN

WILPF fungerer også som en arena for kontakt fra de nasjonale organisasjonene til multilaterale og FN-arenaer som FNs Menneskerettighetsfond hvor organisasjonene deler sine erfaringer med situasjonen for menneskerettigheter i landene. Prosjektet skal i år også finansiere reise til CSW UN i New York hvor flere seksjoner fra WILPF også skal delta, og hvor det skal holdes side event om digitale trusler mot menneskerettighetsforsvarere, og hva som kan gjøres i arbeidet for å beskytte mot digitale angrep som også kan gå over i fysiske angrep og dødstrusler mot aktivister.

Andre MENA-programmer i WILPF

WILPF har også andre programmer rettet mot MENA-regionen. De har et Syria-prosjekt som er finansiert fra Storbritannia, og to nye som er underveis i planleggingen. Det ene er et nytt program fra Sverige som finansierer nystartede kvinnebevegelser i MENA, og det andre er finansiering av et nettverk av afghanske kvinner både i Afghanistan og i andre land. Foreløpig har de mottatt noe midler fra Women for Women (NGO), men er i ferd med å mobilisere mer midler for prosjektet. Vår visepresident i WILPF, Jamila Afghani, er sentral i ledelsen av dette nettverket.

Berit Aasen er medlem av det Internasjonale utvalget i IKFF.

Her kan du lese mer:

Informasjon om Kvinner, fred og sikkerhetsfondet under NORAD:

<https://www.norad.no/aktuelt/arrangementskalender/2022/women-peace-and-security/>

Organisasjonen «Together We Build It» – TWBI (Libya) har på sin hjemmeside lagt ut et interessant innlegg under forrige NORAD-finansierte program som også sier noe om arbeidsmåtene programmet bruker

<https://togetherwebuildit.org/portfolio/norad-wps-project-in-the-mena-region/>

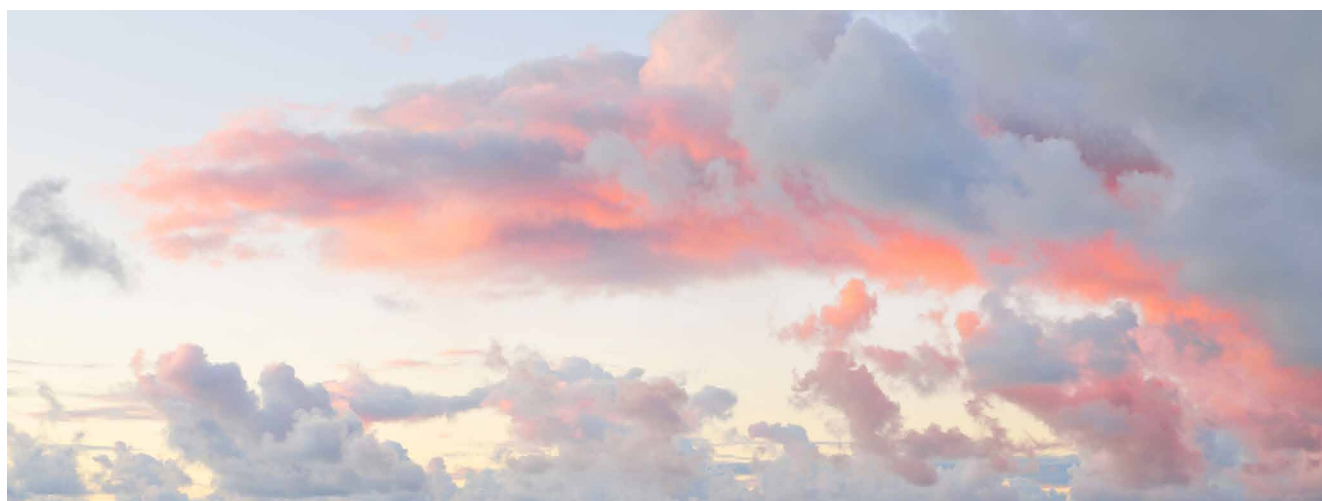
Kvinneorganisasjoner som deltar i prosjektet

Prosjektet omfatter støtte til

- WILPF Afghanistan (Afghanistan)
- LIMPAL/WILPF Colombia (Colombia)
- WILPF Nigeria (Nigeria)
- Asuda (KRI, Irak)
- International Women's Network – IWN (Irak)
- Together We Build It – TWBI (Libya)
- Women's Centre for Legal Counselling – WCLAC (Palestina)
- Syrian Female Journalists Network – SFJN (Syria)
- Peace Track Initiative – PTI (Yemen)

I tillegg er det midler til Nobel Women's Initiative

<https://www.nobelwomensinitiative.org/>



WILPFs kamp mot atomvåpen og atomkraft

• Åse Berg

Som fredsorganisasjon er det en selvfølge at vi engasjerer oss i spørsmål om atomvåpen, men atomkraft? Åse Berg beskriver her WILPFs arbeid mot atomkraft og forholdet mellom Verdens helseorganisasjon (WHO) og Det internasjonale atomenergibyrået (IAEA).

WILPF fikk i 1948 rådgivende status i FN. Mange av lederne i WILPF fulgte godt med innen forskning og utvikling. Særlig når det gjaldt atomvåpnene. 8. desember i 1953 holdt president Dwight Eisenhower sin tale «Atoms for Peace» i FN: Hovedbudskapet var at det er forferdelig at den energien som oppstår når det lages våpenmaterieell, bare går til spille. Det må finnes fredelig bruk for den. Han foreslo at det burde etableres et internasjonalt atomenergibyrå i FNs regi som kunne spre materiale og kunnskap om å utvikle atomenergien.

Ut fra rapportene om helsevirkningene av den radioaktive strålinga etter Hiroshima- og Nagasakibombene og av atomprøvesprengningene, mente WILPF med generalsekretær Gertrude Baer i spissen at WHO (etablert i 1948) måtte være ansvarlig for å beskytte befolkningen over hele verden mot den skadelige radioaktive strålingen. Flere seksjoner av WILPF engasjerte seg.

Norsk utsending til WHO's helseforsamlingen i 1955, helsedirektør Karl Evang, tok opp problemet med det radioaktive nedfallet fra atomvåpeneksperimentene som ett av de største helseproblemene i vår tid, og ba om at det måtte drøftes på neste generalforsamling. Han la vekt på de langsiktige genetiske skadene dette nedfallet kunne medføre. WHO ville ikke ta opp spørsmålet. Det var politisk, ikke vårt ansvarsområde, ble det sagt. Kampen fortsatte og er godt beskrevet av Eva Fidjestøl i *Fred og Frihet* nr. 4 i 2014.

FN-konferansen om fredelig bruk av atomenergi

Konferansen ble holdt i Genève i august 1955. Gertrud Baer forsøkte å få helsevirkningene av atomprøvesprengningene inn i programmet. Det var utenfor formålet for konferansen, ble det svart.

Fire godt utdannede kvinner fra WILPF deltok på konferansen, blant dem Helga Stene fra Norge. Hun skrev i referatet: «Dersom atomenergi bare ble brukt til fredelige formål, slik vi ble fortalt på konferansen, tror jeg at det ville være mulig å overkomme farene, ved å bruke storskala sikkerhetsutstyr. Menneskene har utført vanskelige oppdrag før. ...»

Kvinnene konkluderte til slutt med et klart standpunkt:

«Det som er viktigst for oss er spørsmålet om helseskader på folk som lever i dag og enda mer, skader på generasjon etter generasjon for hundrevis av år, fra det radioaktive avfallet som alle atomkraftverk produserer. Faren ligger ikke bare i at det kan skje katastrofer som fører til skade på reaktoren, og

Skal vi bruke betegnelsen atomkraft eller kjernekraft?

Det korrekte er nok kjernekraft, men atomenergi og atomkraftverk har vært brukt helt fra 1950-tallet og er fortsatt den mest brukte betegnelsen. Atomvåpen og atomkraft er som siamesiske tvillinger; uten atomvåpen, – ingen atomkraft, uten atomkraft, – ingen atomvåpen.

Utfyllende og nyttig informasjon finner du på IKFFs hjemmeside:

- «Kampen mot atomkraft i 60 år og atomkraftindustrien i dag» i *Fred og Frihet* nr. 4 2014
- «Atomkraft – atomvåpen – atomavfall», Temahefte *Fred og Frihet* nr. 1 2021
- Under «Om IKFF» ligger fanen «Hovedsaker» med blant annet tema «Avvikling av norske atomanlegg» og «Atomsaker og Uranvåpen»
- Dessuten, under «Publikasjoner» ligger de tre heftene
 - *Kvinneblikk på atomenergi*
 - *Tsjernobyl + 22*
 - *Uranvåpen*
- Mer om WHO/IAEA-avtalen: independentwho.org



Fra venstre Edel Havin Beukes, Tove Bye, Eva Fidjestøl og Åse Berg. Fra et 8. mars arrangement i Nobelsalen, trolig i 1997.

forurensning med radioaktive materialer over store områder, men i daglige utslipp av radioaktive stoff fra slike reaktorer. Vinden vil føre de radioaktive stoffene med seg og de vil falle til jorden som støv eller med regn og forurensning vegetasjon, vannkilder, buskap og melken vi drikker.»

WILPF uttalte videre:

- Atomkraft er allerede gått ut på dato
- Solenergi vil bli dominerende som energikilde mot slutten av 1900-tallet
- Så lenge atomvåpen og testing eksisterer, er enhver atomreaktor en enorm risiko
- De militære autoriteter fra alle land vet at det kommer nok fisjonsmateriale til å skape store lagre av atomvåpen fra hver eneste reaktor
- Atomfysikeren Martin har pekt på at en liten prosentdel av det intellektuelle arbeidet som har blitt utført for å oppdage og utvikle atomenergien, ville vært nok til å utvikle den ubrukte solenergien

WILPF fikk støtte. Året etter, i 1956, leverte den franske regjering et dokument til generalsekretæren

i FN om situasjonen for vitenskapelig og teknisk utnyttning av alternative energikilder der det blant annet står:

«Inntil FN-konferansen i november 1955 var WILPF den eneste, og helt sikkert den første NGO med rådgivende status, som foreslo solenergi som energikilde istedenfor atomenergi. Det kan ikke bygges atomreaktorer i det uendelige, på grunn av den kolossale mengden med radioaktivitet som samler seg inne i en atomreaktor i drift. Og alle reaktorer i drift tillater radioaktive utslipp til luft og vann og produserer bombestoffet plutonium inne i reaktorkjernen.»

Det hjalp likevel ikke. WILPF og andres innvendinger ble ikke hørt. I 1957 ble det internasjonale atomenergibyrået, IAEA, etablert for å fremme sivil bruk av atomkraft og å kontrollere at materialet ikke blir brukt til atomvåpen.

Avtalen mellom IAEA og WHO

To år etter ble det inngått en avtale mellom WHO og IAEA: Avtalen binder Verdens helseorganisasjon (WHO) og Det internasjonale atomenergibyrået (IAEA) til samarbeid og konsultasjoner. Den presiserer at IAEAAs oppgaver skal utføres uten innskrenking av WHOs rettigheter til å utføre sine oppgaver. Den forutsetter imidlertid at WHOs programmer innenfor det felles interessefelt kan legges fram og tilpasses IAEA, og vise versa. Avtalen antas derfor å ha vært medvirkende til WHOs nøling når det gjelder å ta selvstendige initiativ i forhold til radioaktiv forurensning, f.eks. etter Tsjernobylulykken. WILPF har siden 1957 argumentert mot politikken og praksisen til IAEA.

Kate Brown beskriver i boka *Manual for Survival* om hvordan IAEA i 1990 greide å manøvrere slik at det ble de som skulle ha ansvaret for vurdering av helsevirkningene etter Tsjernobylulykken. Assisterende generalsekretær i FN sa det slik: «IAEA har sin egen institusjonelle interesse for å fremme fredelig bruk av atomenergi og ønsker å dempe frykten for publikum med hensyn til virkningen og potensielle skader av Tsjernobylulykken.»

Solange Fernex, president i den franske seksjonen av WILPF fra 1995 til 2003, var gjennom *Barn av Tsjernobyl* og sammen med flere organisasjoner med på å etablere nettverket «For et uavhengig WHO» i 2001: «Verdens helseorganisasjon (WHO) svikter sin plikt til å beskytte de befolkningene som er ofre for radioaktiv forurensning.»

Gjentatte ganger har WILPF gjennom sine ulike lands seksjoner forsøkt å påvirke sine representanter til den årlige helseforsamlingen slik at avtalen skulle tas opp til revidering. Det var et visst håp om at Gro Harlem Brundtland, generaldirektør i WHO 1998 – 2003, skulle sørge for dette. I februar 2001 ble det overrakt et brev og en mengde underskrifter til henne.

Avtalen ble tatt opp i helseforsamlingen etter påtrykk fra Internasjonale leger mot atomkrig (IPPNW), Internasjonal kvinneliga (WILPF) og Internasjonalt fredsbyrå (IPB). Saken kom opp til avstemning i helseforsamlingen våren 2002. Norge støttet saken.

Kravet om at IAEA må godkjenne WHOs programmer innen det felles interessefelt, ble foreslått erstattet med en informasjonsplikt, mens kravet om hemmelighold av informasjon ikke skulle gjelde informasjon om risiko for helse og miljø.

Det ble vedtatt å se nærmere på avtalen. I juni 2002 ble IKFF informert fra det norske Helsedepartementet: «Direktøren i WHO for Division for Human Health, Steffen Groth, opplyste at WHOs gjennomgang av avtalen med IAEA foreløpig konkluderte med at det ikke var behov for revisjon og at relasjonene mellom de to organisasjonene fungerer godt».

WILPF og dermed IKFF har altså helt siden 1955 arbeidet mot kjernekraft. Arbeidet med dette spørsmålet krever kunnskap. For, som Gertrude Baer sa: «Amatørarbeid er ett av de mest vanlige onder i private organisasjoner. Vår er uheldigvis heller ikke fri for det, og det gjør fullgod og effektiv påvirkning vanskelig.»

La oss derfor fortsette kunnskapsbasert arbeid mot kjernekraft som våre formødre startet.

Det er verdt å merke seg at deres bekymring den gangen i 1955, som også ble gjentatt av den franske regjeringen, fortsatt gjelder: «... daglige utslipp av radioaktive stoff fra slike reaktorer.» Alle reaktorer har utslippstillatelser for en viss mengde radioaktive stoffer årlig. Vil vi noen gang få skikkelige undersøkelser som WHO og IAEA setter i gang eller anerkjenner? Både for den daglige driften og for virkningen av ulykker?

WILPF-kvinnene kom også med i 1955 «... det radioaktive avfallet som alle atomkraftverk produserer.» Dette er bakgrunnen for at IKFF i en årrekke har engasjert seg og nå er med i den nasjonale referansegruppa til NND: «Norsk nukleær dekommisjonering» skal ta hånd om oppryddingen etter den nukleære virksomheten i Norge, avvikling av de norske anleggene og håndtering av det radioaktive avfallet.

IKFF seier «Nei til både atomkraft og atomvåpen»

Kvifor er dette IKFF sitt syn?



• Her er Eva Fidjestøl sine svar i intervju med Audgunn Oltedal

Nei til både atomkraft og atomvåpen, det har vore Eva Fidjestøl si politiske hjartesak nr.1. Engasjementet starta i 1962, då ho tok hovudfag i fysikk. På den tid var det store protestar mot atomvåpen i Noreg.

Tidleg på 80 talet var Eva Fidjestøl saman med fire barn ein periode i Tyskland der mannen hadde studieopphald. Der møtte ho den sterke motstanden mot atomkraft som det var i Tyskland då.

I dag sit Eva Fidjestøl saman med Åse Juveli Berg i referansegruppa i Norsk Nukleær Dekommisjonering (NND). NND er oppretta et for å planlegge og gjennomføre nedbygging og handtering av avfallet frå dei fire sivile/forskningsatomreaktorer som Noreg har hatt.

På denne nettsida <https://atomblogg.org/> finn du Eva Fidjestøl sin atomblogg.

– *Kvifor er IKFF både mot atomvåpen og atomkraftverk?*

– Frå 1954 kom det detaljert informasjon om dei tragiske konsekvensane av atombombene som vart brukte i Japan i 1945. Denne informasjonen brukte WILPF til å nå FN-organisasjonane med krav om eit forbod mot atomkrig og eksperimentering med atomvåpen. WILPF-kvinnene var spesielt opptekne av at det var WHO som hadde som oppgåve å verne menneska mot skadeleg stråling. Generalsekretær Gertrude Baer skreiv brev til WHO, men i svaret stod det: «Spørsmålet om eksperimentering med atomvåpen er ei politisk sak, og vi i WHO må sjølvstøtt avholde oss heilt frå alle diskusjonar om politiske spørsmål.»

– Så kom Tsjernobylulukka i april 1986. Du har vore i Belarus (Kviterussland) mange gonger og møtt mange offer for atomkraftulukka. Du har fylgt forskinga på dette feltet, og konstatert at omfanget av skadene er langt større enn det WHO og FNs atomenergibyrå (IAEA) seier i sine rapportar. Kvifor har vi ikkje fått vite kor mange som er blitt sjuke av det radioaktive nedfallet?

– Viktigaste grunnen til det, er at det aldri lukkast å få til eit stort uavhengig forskingsprogram i dei sonene som fekk radioaktivt nedfall frå Tsjernobylkatastrofen, både i dei tidlegare sovjetrepublikkane Russland, Belarus og Ukraina, og i land utanfor, som Norge.

– Atomkraftverk og krig. Vil det som skjedde i krigen i Ukraina, -angrep på atomkraftverk, - svekke argumentasjonen for atomkraftverk?

– Ja kanskje. Men det er ikkje noko nytt. Også terrorhandlingar har ein vore redd for. Etter 9/11 vart det flyforbodssone over Sellafield, og i La Hague installerte dei bakke- til lufrakettar omkring atomanlegga der. I eit land som Frankrike (58 reaktorar, mange lager med brukt brensel, reprosesseringsanlegg, transport av radioaktive stoff på jernbane og vegar osv) ville ein krig med bomber og raketttar fort bli ein radiologisk krig.

– FNs klimapanel meiner vi må bruke atomkraft for å løyse klimakrisa. Du er ueinig. Kvifor er ikkje atomkraft ei løysing på klimakrisa?

– Det er mange grunnar til det. Eg kan nemne tre av dei.

1. Erfaring viser at å bygge nye moderne atomreaktorar av typen generasjon 3 tek lang tid og krev store investeringar. Det tek kortare tid og kostar mindre å satse på fornybar energi.
2. Problema med det farlege brukte reaktorbrenselet er ikkje løyst.
3. Atomreaktorar toler ikkje eit villare og våtare klima, varmebølger og tørke.

– I alt 70 prosent av utvinninga av råstoff til atomindustrien blir tatt ut frå område der det bur urfolk. Kvifor er det eit problem?

– Dei fleste urangruver ligg i område med urfolk, eller i gamle koloniar og okkuperte land. Urfolk på mange kontinent som Nord-Amerika, Australia og Afrika kjempar mot uranindustrien som brukar dei som billeg arbeidskraft, påfører dei dødelege sjukdomar, som lungekreft og etterlet seg eit dødt og forureina landskap.

– Samanhengen mellom atomkraft og atomvåpen er det lite snakk om. Du tek ofte fram dette sitatet frå den franske presidenten Macron: 'Uten den sivile atomkraften, ingen militær atomkraft, uten militær atomkraft, ingen sivil atomkraft'. Det er ikkje ofte det vert snakka om denne samanhengen, kvifor er det slik?

– Det er lett å argumentere mot atomvåpen som er eit masseødeleggingsvåpen retta mot sivilbefolkninga. Difor blir det viktig for atomindustrien å vise at ein kan bruke atomenergien til fredelige formål, slik FN gjorde i 1955 med «atoms for peace»-programmet. Men vi i IKFF prøver å vise denne samanhengen.

– Det er eit faktum at land som har atomkraftverk lett kan skaffe seg atomvåpen. Er det i dag ein auke i talet på land som byggjer atomkraftverk?

– Siste statistikken vi har er frå 2021 (*The World Nuclear Industry Status Report 2021*). I juli 2021 hadde 33 land 415 reaktorar. I 2020 kom det til to nye atomland med kvar sin reaktor: Belarus og UAE (United Arab Emirates.)

– Det er eit paradoks her: På den eine sida jobbar FN for at land underskriv FN-avtalen om forbod mot bruk av atomvåpen, på den andre sida jobbar FN for at land skal begynne å bruke atomkraft. Det IKFF står for – nei til både atomkraft og atomvåpen – er ikkje lett å få oppslutning om?

– Ja, det er eit paradoks. Vår organisasjon har heilt frå starten av atomalderen argumentert og kjempa mot begge deler. Andre anti-atomorganisasjonar har hevda at vi må få til eit forbod mot atomvåpen,



medan atomkraft er ei brukbar energikjelde. Dei siste åra har dette blitt ekstra aktuelt som ein del av klimapolitikken. For å sjå samanheng mellom atomvåpen og atomkraft trengst det ein kunnskap som ikkje alle har, og som vi i IKFF/WILPF er opptekne av å formidle gjennom prosjekt, skriftleg materiale og møteverksemd og ved å delta på internasjonale konferansar og møte.

– *Kva er dine beste argument for det som er IKFF sitt syn?*

– Atomvåpen kan produserast av høganrika uran. Dette kan produserast ved same anrikingsanlegg som blir brukt til å anrike uran til reaktorbrensel.

Atomvåpen kan lagast av plutonium som blir til inne i reaktoren. Alle land som har eit sivilt atomprogram kan bruke det til å produsere atomvåpen. India og Pakistan er eksempel på det. I Europa i dag kjem omkring 40 prosent av uranbrennstoffet frå Russland og Kasakhstan, som er nær alliert med Russland. Det er ikkje utan grunn at den sivile atomsektoren blei unnateken sanksjonane frå EU.

– *No er du 89 år, har barn og barnebarn. Går du rundt og er redd for at atomkrafta kan bli misbrukt?*

Det eg er mest redd for er ei ny reaktorulukke som den i Tsjernobyl. Det er så mange reaktorar som snart må anten stengast og dekommisjonast, eller gjennomgå reparasjonar for livsforlenging.

– *IKFFs politikk er altså 'nei til både atomvåpen og til atomkraftverk'.*

Korleis bruke dette standpunktet i utadretta arbeid? Kva er di oppskrift til IKFF-arar for ein god aksjon/ eit godt arrangement for denne saka?

1. Lage studiegrupper
2. Bruke pålitelege kjelder. Gertrude Baer sa det slik i 1955: «Amatørarbeid er eit av dei mest vanlege onder i private organisasjonar. Vår er uheldigvis heller ikkje fri for det, og det gjer ofte fullgod og effektiv påverking vanskeleg.»
3. I kampen mot atomkraft har WILPF hatt som ideal heilt frå starten på 1950-talet og fram til i dag at argumentasjonen skal vere kunnskapsbasert og dokumenterbar.



4. Lage materiell som brosjyre, hefte, foredrag, avisinnlegg, kronikkar. Samarbeide med andre organisasjonar. Brev til politikarar og organisasjonar. Bruke det materialet vi alt har laga.

– *Er det noko eg ikkje har spurt deg om som du vil nemne?*

– Ja kanskje eit spørsmål om det norske radioaktive avfallet. Norge har hatt eit atomforskningsprogram sidan tidleg på 1950-talet. Vi har hatt fire forskningsreaktorar. I 2019 vart den siste stengd og ein ny etat Norsk nukleær dekommisjonering (NND) som blei oppretta året før, fekk som oppgåve å bygge ned reaktorane og lagre og deponere alt norsk radioaktivt avfall, mellom anna 17 tonn med brukt kjernebrensel. IKFF er med i ei NGO-referansegruppe som NND har oppretta.

Dette var ein del av økta saman med Åse Berg sitt innlegg om atomkraft, på Hardangerakademiet 13. -15. mai 2022.

Se intervju med Eva Fidjestøl på:

<https://www.youtube.com/watch?v=lbudzybjGjU&t=18s>

Kjelder:

(WHA 12-40, 288 May 1959),
Fred og Frihet Nr. 4/2014, WNISR 2021,
Uranium Atlas (ippw.de/uraniumatlas),
Öko-Institut e.V. (www.oeko.de/epaper),
www.sortirdunuclear.fr

WILPFs stemme i arbeid for fred

• *Ellen Elster og Audgunn Oltedal*

Under krig eller når krig truer er det ofte slik at det er myndighetenes stemme som skal høres. Mener noen noe annet, blir de nærmest stemplet som forrædere. Dette ser vi også under dagens krig i Ukraina. Men situasjonen krever at flere stemmer blir hørt.

Vi skulle tro at fredsbevegelsen representerte en motstemme mot den ensidige propagandaen. Det er ikke bestandig tilfellet. Det kan være flere stemmer som ønsker å ytre seg.

Ellen Elster og Audgunn Oltedal har sett på kvinneligaens historie for å se på hvilke ytringer som har kommet når konflikter har vært store og nære. Ellen Elster tar for seg WILPF og IKFF før andre verdenskrig med særlig fokus på 1930-åra da krigspsykosen i Europa var særlig høy. Hilde Vesaas bidrar med kvinneliga-kvinner som var aktive med flyktningarbeid under siste krigen. Audgunn Oltedal ser på situasjonen etter andre verdenskrig med etablering av FN og NATO, og den kalde krigen. I denne delen følger også innspill og intervjuer for å få fram enkeltmedlemmers stemmer om dagens krig i Ukraina.

Mellomkrigstida – Konflikter og kompromisser i WILPF

• *Ellen Elster*

Stemmerettsbevegelsen splittes og WILPF blir til

Da første verdenskrig brøt ut i 1914, ble kvinnes engasjement et brennbar tema. Stemmerettsbevegelsen i Europa delte seg i en nasjonalistisk fløy som mente at kvinnene skulle gjøre en krigsinnsats, og som motytelse skulle kvinnene få stemmerett. En annen del av bevegelsen gikk aktivt mot krigen. Denne gruppa ble beskyldt for å løpe Tysklands ærend. Det var denne gruppa som samlet over tusen kvinner til fredskongressen i Haag i 1915.

Stemmerettsbevegelsen var ingen enhetlig organisasjon, hverken i Norge eller andre steder i verden. Selve bevegelsen ble splittet flere ganger. Den besto av mange velutdannede og sterke kvinner.

I Norge sto Gina Krog og Fredrikke Marie Qvam i spissen. Da invitasjonen til Haag-kongressen kom tidlig i 1915, ga Krog uttrykk for uenighet til det første punktet i programmet, om «øyeblikkelig sammenkallelse av en konvensjon av de nøytrale makter for å fremme fred». Hun mente at det ikke ville nytte å be de krigførende landene å stanse krigen, det viktigste var hva som ville skje etterpå (Folkvord i *Fred og Frihet* nr 2/2014).

Qvam var nasjonalist og til dels militaristisk. Hun etablerte blant annet Norske kvinners Sanitetsforening som skulle være en støtte for militære styrker dersom det ble krig. Hun ga også åpen støtte til skytterlagene, som før løsrivelsen fra Sverige kunne sammenlignes med en geriljahær til den tidas venstreside (Folkvord i *Fred og Frihet* nr 2/2014). Vi kan tenke oss at det kan ha vært kontroverser med Qvam og andre om hvordan Norsk kvinnesaksforening (NKF) skulle forholde seg til invitasjonen.

Da appellen fra *Kvindernes Internationale Kongress i Haag* kom til Norge, ville ingen av de større organisasjonene ta initiativ til å følge opp. Forsøk på fredsinitiativ etter krigsutbruddet kunne oppfattes som støtte til partene og var kontroversielt i politiske

miljøer, også i nøytrale land, som Norge. Dr Emily Arnesen (styremedlem i NKF) påtok seg det norske forberedelsesarbeidet og ledet delegasjonen til Haag.

Hvilke tradisjoner er WILPF og IKFF bærere av?

WILPF og IKFF ble startet av første generasjons kvinnefrigjøringskvinner som i stor grad kom fra borgerskapet. Det var kvinner som ble dømt til utenforskap i samfunnet. Sjøl om mange fikk utdanning, var de fortsatt utestengt fra arbeidsmarkedet. Mange tenkte at med stemmerett ville de kunne få være med på å forme samfunnet.

Flere kom fra tradisjoner hvor fred og frihet for menneskene (alle kvinner og menn, uansett klasse og rase) sto sentralt. Kvekerne representerte en slik tradisjon. De ønsket andre måter å løse slaveriet på enn den blodige borgerkrigen i USA og var generelt mot slaveriet. De ønsket opphør av koloniene. Kvinnefrigjøring og likestilling var en del av dette. Med kvekerne kom pasifismen.

Jane Addams, den første presidenten i WILPF, var kveker og representerte denne tradisjonen. Hun ville fred med andre midler og frihet for menneskene. Med etableringen av Hull House fikk hun virkeliggjort noen av sine visjoner. Her kunne italienske immigranter som levde i stor fattigdom og nød i Chicago, komme og få mat, barnepass for barna sine, skolegang osv. Huset ble også et senter for sosial samfunnsutvikling. Addams så sammenhengen mellom sosial nød og krig. Sosial rettferdighet har også preget WILPF som et viktig element for fred.

Ville Bertha von Suttner ha vært med i Haag om hun hadde levd? Hun døde året før krigen brøt ut. Suttner var sentral i den voksende fredsbevegelsen på siste halvdel av 1800-tallet. Suttner var uenig i at kampen kunne bli voldelig, og at samfunnsendring aldri var et mål. Romanen *Ned med våpnene* ble epokegjørende og en stor suksess. I boka tok hun et kraftig oppgjør med krig. Ikke minst tok hun et oppgjør med et samfunn som oppfordret kvinner til å innta roller som patriotiske hustruer og passiv heltedyrkelse av soldater.

En antimilitaristisk arbeiderbevegelse vokser fram

Omtrent samtidig vokste arbeiderbevegelsen fram og ble en revolusjonær kraft i samfunnet. Bevegelsen var sterkt antimilitaristisk. I denne bevegelsen reiste også arbeiderkvinnene seg. De var særlig opptatt av forholdene for kvinner i fabrikkene.

Arbeiderkvinnene og borgerskapets kvinner hadde ulike interesser. De borgerlige kvinnene kjempet for retten til utdanning og arbeid. Arbeiderkvinnene kjempet for retten til å være hjemme med barna, samtidig som de gikk inn for å beskytte kvinnene mot de verste sidene av industriarbeidet. Stemmerettskvinnene var uenige i arbeiderkvinnenes krav og var engstelige for at spesialavtaler for kvinner ville undergrave prinsippet om likestilling. Det var også uenighet om hvor langt stemmeretten skulle gå. Hittil var stemmeretten kun for de bemidlede mennene, mens arbeiderkvinnene var opptatt av at også de ubemidlede, kvinner og menn, skulle ha stemmerett. De borgerlige kvinnene gikk inn for datidas system, men utvidet til bemidlede kvinner.

Den sosialistiske bevegelsen som vokste fram ved århundreskiftet, besto av flere sterke kvinner. De tok avstand fra kapitalismens krig. Blant annet så Rosa Luxemburg på krigen som et resultat av imperialistiske krefter drevet av kapitalismen. Krig og væpnet fred som hun kalte det for, var et logisk resultat av kapitalismen og kunne bare bekjempes ved å ødelegge kapitalismen. Derfor mente hun at det var et motsetningsforhold når deler av borgerskapet gikk inn for fred og nedrustning innenfor rammen av eksisterende samfunnsorden.

Det var kvinner i WILPF som arbeidet for arbeiderkvinnenes krav og mente at de måtte ses i sammenheng med fredsarbeidet. Det var også denne tradisjonen som Jane Addams brakte inn i organisasjonen. Skillet gikk mellom de kvinnene som kunne tenke seg å tillate vold i noen situasjoner, og de som ikke kunne tenke seg det.

Pasifisme og ikkevold eller vold i noen situasjoner

Pasifisme og ikkevold versus vold i noen situasjoner har vært spørsmål som har vært oppe til debatt internasjonalt så vel som lokalt så lenge organisasjonen har eksistert. Blant annet dukket det opp på 1930-tallet da fascismen og nazismen var på frammarsj, og på 1970-tallet da frigjøringsbevegelsene vokste fram mot kolonialisme og imperialisme.

Da WILPF startet opp som en organisasjon i 1919 på kongressen i Zürich, gikk organisasjonen i møte med ei urolig tid. WILPF ga uttrykk for at Versailles-traktaten ga grobunn for fortsatt ufred. Og de fikk rett. Organisasjonens pasifistiske linje ble satt på prøve. Formålet med WILPF var å få slutt på krigssystemet og erstatte det med et system som sikret samarbeid

mellom nasjonene. En permanent fred skulle baseres på frihet, like rettigheter og rettferdighet for alle mennesker og mellom nasjonene.

Kvinnene delte seg to leirer, de anglosaksiske og skandinaviske seksjonene på den ene sida, og de tyske og franske seksjonene på den andre.

– Til disse seksjonene kunne seksjonene fra Ungarn og Polen føyes til, forteller Mari Holmboe Ruge i en samtale. – Det var sterke seksjoner. Det som var felles, var at de ideologisk sto nærmere Sovjet, og mange opplevde forfølgelsen av jødene på kroppen,

På kongressen ble det uttrykt uenighet om hva ligaen skulle mene om voldelige revolusjoner i Europa. Militære intervensjoner av vestlige regjeringer mot revolusjonære regimer i Ungarn og Russland ble fordømt. Men hva med bruk av vold under selve revolusjonen? Noen delegater mente at bruk av vold for sosial rettferdighet, måtte aksepteres. Men var dette akseptabelt for en organisasjon som gikk imot vold i internasjonale konflikter?

På kongressen i Wien i 1921 ble det et lite flertall for å gå inn for prinsippet om å praktisere ikkevoldsmotstand i konflikt og krig. Men beslutningen skulle ikke være bindende for enkeltindivider og de enkelte seksjonene. En artikkel i *Fred og Frihet* (nr 1/1940) sto at «Kvinneligaen har aldri ifølge sine lover vært en radikal-pasifistisk forening». Videre skrev bladet at et forslag om å binde seg til en radikal-pasifistisk linje ble lagt fram på en WILPF-kongress i 20-åra. Forslaget ble nedstemt med kvekernes stemmer. Kvekerne, som spilte en viktig rolle i kvinneligaen, begrunnet ståstedet sitt med at det ikke var riktig å binde mennesker til et løfte de kanskje i en gitt situasjon ikke så seg i stand til å holde.

Mellomkrigstida med fascisme og nazisme i Europa

Det var ei urolig tid. To kriger raste. Japan hadde gått til angrep mot Kina, og Italia som nå var fascistisk styrt, hadde okkupert Etiopia. Så kom borgerkrigen i Spania. I tillegg vokste nazismen i Tyskland. Og Sovjet gikk til krig mot Finland. Gjennom nesten hele 30-tallet forsøkte WILPF og seksjonene å få til mekling gjennom stadige anmodninger til Folkeforbundet og sine respektive regjeringer. Da borgerkrigen i Spania brøt ut, gikk WILPF inn for ikke-intervensjon med Folkeforbundet som mekler. Organisasjonen var opptatt av å få gjenetablert freden

ved at internasjonale styrker måtte trekkes tilbake. Særlig protesterte de mot tyske fly som bombet sivilbefolkningen i Baskerland. Folkeforbundet kom aldri på banen, de store landene ignorerte Folkeforbundet.

For WILPF ble hendingene i mellomkrigstida vanskelige. Skulle en sitte passiv og se på det som skjedde? Skulle en akseptere sosial endring basert på vold? Skulle det føres en ikkevoldelig kamp mot fascismen eller skulle det tillates vold? På Zürich-kongressen i 1934 var det spørsmål om hvor radikal WILPF skulle være. Skillet mellom de angloamerikanske og skandinaviske seksjonene på den ene sida og de mellomeuropeiske seksjonene på den andre var fortsatt til stede. Særlig sistnevnte gruppe appellerte til mere radikale aksjoner mot sosial urettferdighet. Kongressen fant sted ett år etter nazistenes overtakelse i Tyskland. Jødenes situasjon, Sovjetunionen og Stalinregimet var brennbare spørsmål. Den lokale situasjonen var sterkere enn den internasjonale. De skandinaviske seksjonene hadde ikke disse problemene så nært. De følte seg på denne tida langt unna Stalin.

Samtidig måtte organisasjonen forholde seg til ytre beskyldninger om å være en kommunistisk dekkorganisasjon for Moskva. IKFFs landsmøte sendte i 1938 ut en uttalelse hvor organisasjonen tok avstand fra «enhver form for diktatur, hvilken farve det enn måtte ha. Diktatur betyr en krenkelse av menneskerettighetene. Åndsfriheten, rettssikkerheten og respekten for menneskeliv blir brutalt satt til side. Militareringen av barn og ungdom virker forrående og skaper forakt for menneskeverd.» (Ruge 2015: 41-42)

Kongressen kom allikevel til enighet. En splittelse innad i WILPF ville være katastrofalt og kunne føre til at organisasjonen smuldret opp. Derfor opprettholdt organisasjonen sin ikkevoldelige linje, men seksjonene ble stilt fritt.

Den norske seksjonen valgte samme politikk som WILPF i kontroversielle saker. På IKFFs landsmøte i 1937 ble det vedtatt å stille medlemmene fritt i forsvarsspørsmål. Da hadde IKFFs styre fått kritikk av Trondheimsavdelingen om nøytralitetslinja det hadde overfor regjeringen når det gjaldt urolighetene i Europa. Vedtaket innebar at IKFF-medlemmer kunne delta i beredskapsarbeid. Men som organisasjon ønsket ligaen å holde seg utenfor slikt arbeid.

WILPF reagerte mot Tysklands overgrep mot egne innbyggere og mot naboland gjennom 1930 åra. WILPF kom med en rekke innspill for å få partene til forhandlingsbordet. Under vinteren 1940 forsøkte WILPF å fremme meklingsinitiativ fra nøytrale land eller å få sammenkalt en konferanse for våpenhvile, der også kvinner skulle være med. Men verken Folkeforbundet eller den nøytrale stormakten USA kunne eller ville ta slike initiativ. Så sent som i februar 1940 forsøkte skandinaviske kvinneorganisasjoner å påvirke sine regjeringer (Ruge i *Fred og Frihet* nr 4/2014).

Flyktingarbeid som løsning

WILPF og IKFF bidro med nødhjelpsarbeid og hjelp til flyktninger, og appellerte til sine respektive regjeringer om å ta imot flere flyktninger. Av både beretningen (Ruge 2015) og datidas *Fred og Frihet* (første nummer kom ut i slutten av 1937) går det fram at flyktingarbeidet sto sentralt, både med oppfordringer til regjeringen om å gjøre mer, og med stor grad av egeninnsats blant enkeltmedlemmer og av organisasjonen. Sigrid Helliesen Lund som da var nestleder i IKFF, var oppgitt over den norske flyktingpolitikken. I en artikkel i *Fred og Frihet* (nr 5/1938) skrev hun at oppslutningen om pengehjelp til flyktninger er stor, men synes det er merkelig at holdningene er annerledes når det blir spørsmål om å slippe dem inn i landet. Hun tror at det kommer av engstelsen for at flyktninger skal bli en økonomisk byrde for samfunnet.

Sammen med landsleder Marie Lous Mohr dro Lund til Praha høsten 1939 for å hente barn fra et barnehjem til Norge. (*Fred og Frihet* nr 1/1940. Se også egen artikkel av Hilde Vesaas.) Kort etter ble situasjonen i Finland under vinterkrigen forverret for befolkningen. Lund dro til Finland for Nansenhjelpen for å starte hjelpestasjoner for de evakuerte fra byene og flyktninger fra grenseområdene.

Krigen kommer til Norge

Da krigen brøt ut i Norge, ble IKFF og andre organisasjoner forbudt. Kontoret ble invadert av tyskere og dokumenter beslaglagt. Heldigvis hadde styret klart å fjerne medlemslister og viktige dokumenter fra arkivet.

Marie Lous Mohr og mange av de andre IKFF-kvinnene var aktive i motstandsbevegelsen. De deltok i aksjoner med ungdom, blant lærere, prester og ikke minst den store foreldreaksjonen mot nazifiseringen



Marie Lous Mohr (1893-1974) var leder av IKFF fra 1933. Hun overtok etter Martha Larsen Jahn som hadde vært leder siden 1924, men som i 1927 ønsket å gå av som leder. Under Mohrs ledelse vokste IKFF kraftig i løpet av 1930-tallet. Etter krigen var hun med i det internasjonale hovedstyret i perioden 1947 – 1956, de siste fire åra som president for WILPF. Ved behov steppet hun også inn i ledelsen av IKFF.

av skolen. Mohr ble fengslet i 1942 og satt inne på Grini til krigens slutt. Flere av IKFFs medlemmer ble sendt til konsentrasjonsleirer i Tyskland. Lund og to andre av landsstyrets medlemmer måtte dra til Sverige (*Fred og Frihet* nr 1/1945).

Etter krigen skrev Mohr om at våpnene er lagt ned, men krigen er ikke brakt ut av verden. «Truende skyer begynner alt å stige opp over horisonten. Det blir nok kamp, skal vi klare å vinne freden. Og til denne kamp behøver vi unge og gamle som er i besittelse av de samme evner og krefter som viste seg så virkningsfulle i vår passive kamp under krigen. Fred er nemlig ikke noe en får gratis. Det skal arbeid til, initiativ, handling, mot og offer.» (*Fred og Frihet* nr 1/1945)



Oppsummering

WILPF ble til fra en splittet stemmerettsbevegelse ved inngangen av første verdenskrig. Tradisjonene fra kvekerne preget organisasjonen hvor målet var å få slutt på all krig. I stedet skulle det innføres et voldgiftssystem hvor konflikter kunne løses. Dette var en idé som Bertha von Suttner hadde lansert. Det hele skulle ivaretas av en verdensorganisasjon, som etter første verdenskrig ble Folkeforbundet og videreført som FN etter andre verdenskrig.

Urolighetene i mellomkrigstida fikk også konsekvenser for WILPF med interne uenigheter om aksept for bruk av vold i noen situasjoner. Uenighetene hadde et klart geografisk skille. Angloamerikanske og skandinaviske seksjoner var prinsipielle på WILPFs plattform om forhandlingsløsninger i alle konflikter, på den ene sida. På den andre sida sto de mellomeuropeiske seksjonene (tyske, franske, ungarske og polske) som mente at vold i noen situasjoner måtte tillates. Disse seksjonene opplevde på kroppen forfølgelsene av jødene og nærheten til det kommunistiske Sovjetunionen.

WILPF fant fram til kompromisser. Som organisasjon sto WILPF på plattformen som var vedtatt, mens seksjonene og enkeltmedlemmer ble stilt fri og ikke trengte å være bundet av vedtaket. Det samme skjedde i Norge, hvor IKFF som organisasjon ikke ville samarbeide om beredskap, men dette vedtaket

var ikke bindende for medlemmene. Det var igjen kvekertradisjonen som slo igjennom, hvor det ikke var riktig å binde mennesker til et løfte som de kanskje i en gitt situasjon ikke var i stand til å holde.

Referanser:

- Samtale med Mari Holmboe Ruge 13. januar 2023
- Gertrude Bussey & Margaret Tims (1980, første utgave 1965): *Pioneers for Peace. Women's International League for Peace and Freedom 1915 – 1965*. WILPF.
- Magnhild Folkvord (2013): *Fredrikke Marie Qvam. Rabaldermenneske og strateg*. Oslo: Samlaget.
- Rosa Luxemburg (1911): "Peace Utopias". *Leipziger Volkzeitung*, May 6 and 8, 1911. <http://www.marxist.org/archive/luxemburg/1911/05/11.htm>. Lastet ned 26.01.2016.
- Mari Holmboe Ruge (red) (2015): Norsk gruppe av IKFF 1915 – 1940. Et forsøk på internasjonalt samarbeid. Oslo: IKFF 2. utgave.
- Gerd Grønvold Saue (1991): «*Fredsfurien*». En biografisk roman om Bertha von Suttner. Oslo: Aschehoug.
- Suttner, Bertha von (1954 [1889]): *Ned med våpnene. (De Waffen neider!)* Oversatt av Arne Engebret. Oslo: Fama forlag.
- Anne Wiltsher (1985): *Most Dangerous Women. Feminist Peace Campaigners of the Great War*. London: Pandora Press.

Nansenhjelpens modige kvinner



Nansenhjelpens modige kvinner er en bok om organisasjonen Nansenhjelpen med særlig fokus på arbeidet kvinnene som var tilknyttet organisasjonen, utførte i tiden 1937/38 og fram til de måtte flykte fra Norge, i november 1942 (Tove Filseth) og februar 1944 (Sigrid Helliesen Lund). Boka forteller også om flere av de jødiske flyktningene som kom til Norge med organisasjonens hjelp, både voksne jøder fra Tyskland og Tsjekkoslovakia, og barneflyktninger fra Tsjekkoslovakia.

Nansenhjelpen ble etablert vinteren 1937 på tysk-professor Fredrik Paasches initiativ og med Odd Nansen, Fridtjof Nansens sønn, som leder. Paasche og Odd Nansen var opptatt av de statsløses stilling i et Europa som fikk stadig flere forfulgte mennesker på grunn av nazismens økende utbredelse.

Tove Filseth ble ansatt som sekretær i Nansenhjelpen høsten 1937. Hun skulle bli helt sentral i organisasjonen og utførte et vidtrekkende og til tider livsfarlig innsats for særlig jødiske – men også politiske – flyktninger. Hun etablerte Nansenhjelpens kontor i Praha desember 1938. På dette tidspunktet var Tsjekkoslovakia sterkt truet av Hitler-Tyskland som allerede hadde okkupert et stort område av landet. Få måneder senere rykket tyske soldater inn i hovedstaden, besatte hele landet og gjorde det til et tysk protektorat, og styrte landet med jernhånd helt til våren 1945. Organisasjonens medlemmer var også i den slovakiske delen av landet – og Filseth arbeidet våren 1939 dessuten i Polen for å hjelpe flyktninger ut av de tysk-okkuperte områdene.

Internasjonal kvinneliga for fred og frihet var et viktig både omdreiningspunkt og kontaktnettverk for arbeidet kvinnene gjorde i Tsjekkoslovakia. Sigrid Helliesen Lund kom med i denne organisasjonen midt på 1930-tallet og satt i styret for den norske avdelingen av organisasjonen, sammen med lederen Marie Lous Mohr. Gjennom organisasjonen kom kvinnene i kontakt med menneskerettighetsaktivister fra Brno, Prahas nest største by.

Høsten 1939 fikk Nansenhjelpen 37 barneflyktninger til Norge, på en egen kvote. De kom uten sine foreldre, og var i alderen 4 til 14 år.

Sigrid Helliesen Lund var med i Nansenhjelpens styre fra oppstarten, med spesielt ansvar for organisasjonens arbeid rettet mot barn. Sammen med Marie Lous Mohr reiste Sigrid til Tsjekkoslovakia og hentet barna som hun og Tove hadde plukket ut til denne egne kvoten. De aller fleste ble plassert i fosterhjem i Norge, noen var i perioder på barnehjem, (på Maria Dehlis Minde på Grorud, ikke å forveksle med det jødiske barnehjemmet i Holbergsgate i Oslo). Tove og Sigrid fulgte opp barna, særlig Tove hadde mye kontakt også med de biologiske foreldrene hjemme i Tsjekkoslovakia. (Ett av barna som kom, var Berthold Grünfeld, som skulle bli en kjent psykiater i Norge etter krigen.)

I boka følger vi skjebnen til noen av disse barna.

Bare et knapt halvår etter at barna var kommet hit, ble Norge selv overfalt og okkupert av Tyskland. Hva skulle nå skje med barna?

Dilemmaene Nansenhjelpen da kom i, var uhyre vanskelige. Var de fortsatt trygge her – under den samme okkupasjonsmakten som hadde jaget dem ut av deres hjemland? Noen av foreldrene ville ha barna hjem, andre foreldre ville slett IKKE ha barna hjem. Halvparten av barna ble returnert i løpet av 1940 og 1941.

I oktober og november 1942 hadde Tove Filseth og Sigrid Helliesen Lund det mer travelt enn noen gang med å hjelpe jødene i Norge i sikkerhet. Mange desperate henvendte seg til Nansenhjelpen. Men nå var det blitt adskillig farligere å hjelpe jøder, og helt i begynnelsen av november måtte Tove Filseth rømme til Sverige. Samtidig ble Nansenhjelpens kontor i Oslo stengt.

Sigrid Helliesen Lund fortsatte det livsviktige og livsfarlige arbeidet i Oslo. Både hun og de hun samarbeidet med bekymret seg spesielt for barna som fortsatt var i Norge. Via ulike motstandsnettverk som Sigrid og hennes nære samarbeidspartnere, Marie Lous Mohr og Ingebjørg Sletten, sporet de opp barna hos sine fosterforeldre, fikk dem i dekning og forsøkte å skaffe transport ut av landet.

Tove Filseth fortsatte arbeidet for flyktninger i Sverige. Etter frigjøringen kom hun tilbake til Norge. Sigrid Helliesen Lund ble den første lederen for Redd Barna.

«Nansenhjelpens modige kvinner. Med nestekjærlighet som våpen i kampen for jødiske flyktninger», skrevet av Hilde Vesaas, kommer ut på Kagge forlag, mars 2023.

Blikk på IKFF sitt arbeid etter krigen

• *Audgunn Oltedal*

NATO, opprusting, militarisering

Striden om norsk medlemskap i NATO i åra kring 1950, var prega av kamp mot opprustning, prøvesprengingar og utplassering av mellomdistanseraketar i Vest-Europa. Nye tiår var prega av Vestens militæraksjonar i Vietnam, Libya, Irak og Afghanistan. Stoda no: I dag – meir enn før – blir våpen og militærmakt svaret i kvasse konflikhtar.

Forankringa i organisasjonen sitt radikale grunnsyn har vore viktig for IKFF. Det var krig i Europa då kvinner kom saman i Haag i 1915 og skipa WILPF. Dei kom frå kvinnekamp og kjempa for kvinners rettar, så ordet *frihet* måtte med i organisasjonens namn. Men det radikalt nye dei målbar, ligg i ordet *fred*. Dei samla seg i Haag for å slåss mot krigens gru. «*Vi kvinder, samlet til international kongres, protestere mot krigens vanvid og rædsel, mot dens meningsløse ofre av menneskeliv og ødeleggelser av saa meget, som menneskene har brukt aarhundreder til at oppbygge.*» I botn for vedtaka dei gjorde, låg den overtiding at det var mogeleg for statar å løyse konflikhtar med andre middel enn krig. Og når deira syn fastslo at «*krig har sin rot i forhold som det staar i menneskelig magt at forandre*», så såg dei det som si plikt og sitt ansvar å «*motarbeide den statsmoral som nu gjør vaabnene til den øverste dommer i nationernes forhold til hverandre.*»

Dei var radikale. Kvinnerørsla, som dei var del av, tok opp kampen mot patriarkatet. Organisasjonen som kvinnene i Haag starta, tok i tillegg også opp kampen mot krig. Begge deler, patriarkatet og krigen, hadde så langt dominert både tenking og system i historia.

Når WILPF sitt grunnsyn skulle setjast ut i livet, kom ofte vanskelege situasjonar på, der leiing, medlemsland, avdelingar og enkeltmedlemmer kunne ha ulike syn på kva som var rett å gjere. Men når dette ikkje har tatt knekken på organisasjonen, og WILPF i dag får fotfeste i nye deler av verda, er forklaringa, trur eg, det grunnsyn som kvinnene i Haag målbar, at



«*krig har sin rot i forhold som det staar i menneskelig magt at forandre*». Det er kvinnene i Haag sitt brot med rådande tenking som har gitt kjøl og retning til IKFF sitt arbeid.

Styrke FN

WILPF var pådrivar for etablering av Folkeforbundet (11.04.1919), som var den første verdsomfattande organisasjon av statar med det formål å trygge fred og sikkerhet. IKFF støtta arbeidet for etablering av FN (26.06.1945), og medlemmer i organisasjonen var pådrivarar i arbeidet med Verdserklæringa om menneskerettane (10.12.1948). Artikkel 1 i FN-charteret slår fast at FNs overordna mål er å hindre krig og fremme menneskerettar og rettferd. Tvistar som kan føre til krig, må løysast med fredelege middel, gjennom diplomati og reelle forhandlingar. Å styrke FN har vore og er eit hovudmål i arbeidet i IKFF.

Kva med forholdet mellom FN og NATO sine roller? Det var eitt av dei spørsmåla som var framme i striden om norsk medlemskap i NATO på slutten av 1940-talet.

Mot NATO

I april 1949 underteikna Noreg Atlanterhavspakta. Kvinneligaen var sentral i arbeidet mot NATO. Aasny Alnæs (1947-1949) og Ingeborg Lyche (1949-1951) var leiarar i IKFF i perioden då dette spørsmålet prega samfunnsdebatten. Kvinneligaen arrangerte eit offentleg møte i Studentersamfunnet 19. januar 1949, og ti dagar seinare (29. januar) arrangerte IKFF, saman med Norges Fredsråd og Folkereising

mot krig, eit stort folkemøte i Verdensteatret i Oslo. 1300 deltok. 50 røysta mot fråsegna som vart vedtatt. Sentrale argument mot NATO var m.a. at medlemskap ville utdjupe kløfta mellom aust og vest og auke faren for krig, at NATO-medlemskap ville splitte Norden og skape splitting i det norske folket, og at innmelding i NATO vil bety «*et mistillitsvotum til De Forente Nasjoner*».

Hatske åtak mot IKFF og grove skuldingar i avisene medverka til at mange medlemmer i denne perioden meldte seg ut av IKFF. Sentralt i hetsen var skuldingar om at IKFF gjekk Sovjet sitt ærend. Organisasjonen vart skulda for å vere ein dekkorganisasjon for kommunistane, og leinga brukte mykje krefter på å tilbakevise desse påstandane. Ein episode i 1950 illustrerer det klimaet som rådde. Høgre gjekk til åtak på ei løyving i Stortinget på kr. 500 til IKFF fordi, meinte dei, at Kvinneligaens måte å arbeide for fred på «*går bent imot Stortingets og Utenriksdepartementets måte, som er den måte vårt folks store flertall har gitt sin tilslutning*». I sitt svar framheva Ingeborg Lyche at IKFF var motstandar av millitæralliansar. «*Vi er og vi var motstandere av pakten (NATO) fordi vi er motstandere av enhver militær pakt, fra hvilken side den enn tilbys. Vår motstand ville selvsagt være den samme om en forsvarspakt var tilbudt fra Sovjet-Samveldet*».

Det var politisk breidde i NATO-motstanden. Arbeiderpartimannen Olav Oksvik, som sat på Stortinget frå 1928 til 1954, var ei av dei sterkaste røystene mot at Noreg skulle melde seg inn i NATO. Partipisken sigra. Men høgre mannen C.J. Hambro sin stol stod tom då Stortinget, utan folkerøysting, meldte Noreg inn i Atlanterhavssalliansen.

Året etter, i 1950, kom beredskapslovene (vedtatt 15.12.1950). Dei gav regjeringa fullmakt til å overta Stortinget sine funksjonar, rett til å kontrollere telefonsamtalar, og skjerpa paragrafar om forræderi. IKFF tok avstand frå beredskapslovene. Dei sa om beredskapslovene at «*de heller barnet ut med vaskevannet*», og vektla at det ikkje går an å forsvare rettssamfunn og demokrati med middel som strir mot det som er kjernen i eit demokrati.

Kald krig og kamp for nedrusting

Etterkrigstida har vore prega av dei skiljeliner som kom til syne i kampen om NATO-medlemskap. Ein siger for motstanden mot atomvåpen var vedtaket i Stortinget i 1957 om at det ikkje skulle utplasserast atomvåpen på norsk jord i fredstid. Kampen mot atomvåpen var tverrpolitisk, den samla breidt, og var den raude tråd i fredsørsla gjennom fleire tiår. Sentralt stod protesten mot prøvesprengingane, som og vart utført i nordområda. På 1980-talet kom dei store fredsmarsjane gjennom Europa, utløyst av NATOs dobbeltvedtak om utplassering av mellomdistanseraketar i Vest-Europa.

Auka militarisering

Då muren fall i Berlin, Gorbatsjovs glasnost kom og Sovjetunionen vart oppløyst, var optimismen stor. Men sett frå der vi nå er, 2023, så er dei siste tiåra blitt prega av opprusting og NATOs out of area-aksjonar, av bombing av Libya, krig i Irak og Afghanistan.

Det er ikkje nedrusting og vekt på alternativ til våpen som har prega pengebruk og politiske vedtak. Det motsette har skjedd, verda har opplevd ei auka militarisering der ressursar, meir enn før, blir brukt til våpenproduksjon.

Fleire utviklingstrekk vektlegg *forsvar* forstått som militarisering. For det syn IKFF stod for, var vedtaket om verneplikt for kvinner (2015), eit stort nederlag. Nedlegginga av siviltenesta (2012) har minska offentleg innsats og interessa for å arbeide med alternativ til krig. Våren 2022 gjorde Stortinget om på forbodet mot å sende våpen til land i krig.

Eit pust, eit lysglimt var det difor då leiar i Forsvarskommisjonen, Knut Storberget, i ei høyring (2022) kommenterte IKFFs innspel som interessant (sjå Gro Standnes sin artikkel).

Tapet av menneskeliv

• *Randi Rønning Balsvik*

Hvor mange mennesker skal dø før Putins folkerettsstridige angrepskrig i Ukraina kommer til en slutt? Selvfølgelig er det et rimelig krav at den parten som har startet krigen stanser sine morderiske angrep.

Norge har som alle andre vestlige land fra krigens første stund sendt våpen til Ukraina. Noen få, meg selv inkludert, har protestert mot dette (tre innlegg i avisa *Nordlys*), ut fra tanken på alle liv som går tapt og på at våpen av alle slag bare vil forlenge krigen. Det har vært rystende å se hvordan vår egen regjering, bekymret riktignok, i snart ett år har holdt fast ved våpenleveranser for å få slutt på krigen. Vi har dermed blitt delaktige i dens fortsettelse og opphevet vårt standpunkt siden statsminister Gerhardsens tid, at vi ikke sender våpen til land som er i krig. Å være vitne til den mengde av drapsvåpen som tas i bruk på begge sider er uhyrlig og barbarisk. Vi blir minnet om i hvor stor grad militariseringen av det som er den rikeste og mest utviklede del av verden, tar ressurser bort fra det som skulle bistå utviklingen av den fattige verden og dertil representerer en enorm belastning på klimaet. Krigen berører meg emosjonelt. Vi burde være kommet videre etter alt vi har gjennomlevd av kriger på 1900-tallet. Jeg er selv født i Vardø før krigen. Familien min ble internt fordrevet pga bombing. Begge mine besteforeldre-familier mistet alt de eide, og en onkel og kusine på 16 år ble drept i forbindelse med bombing.

President Zelenskyj er blitt verdensscenens største helt. Målet er nå ikke å få ende på krigen, men å vinne over Russland, koste hva det koste vil. All informasjon vi får på TV viser at ukrainere i den ytterste nød, likevel vil kjempe for Ukrainas territorium. Uansett hvor mange barn som blir foreldreløse, familier som blir splittet, gamle som blir overlatt til sin egen skjebne og boliger/ infrastruktur bygd av generasjoners strev som blir ødelagt.

Etter at alt dette er over, kommer historieskrivningen om årsakene til denne krigen. Det vil bli stilt spørsmål ved hva den historiske relasjonen mellom de to krigførende partene har vært opp gjennom tidene. I hvilken grad er president Putins maktbegjær innenfor en forestilling om å gjenvinne en stormaktsposisjon

for Russland? I dette inngår en, for mange uberettiget, forestilling om at Vesten med USA i spissen er ute etter å knekke Russland og at de fører en stedfortrederkrig i Ukraina. Hvilken betydning hadde NATOs innsirkling av Russland ved at landene i sikkerhetssonen i det gamle Sovjet ble medlemmer av NATO? Hvilken betydning hadde det at Putin uttalte at grensen for hva som var akseptabelt gikk ved Ukraina? NATO kan ikke komme til breddene av Svartehavet. Var NATOs generalsekretærs retorikk før krigsutbruddet om mulighetene for ukrainsk medlemskap i NATO en provokasjon, eller ikke? Vil historikernes fortolkninger om opphavet til katastrofen være til fordel for de som hevder at å forstå Russlands tankegang om behov for egen sikkerhet er en faktor, eller vil de støtte de som hevder at dette bare er påskudd og at det hele handler om ondskap, maktsyke og etterlevninger av sovjetsystemets diktatur og forfølgelse av mennesker som ikke falt inn i folden?

Putins påtenkte korte opprydding i Ukraina ble en uventet katastrofe, en uventet stillingskrig. Er det faren for ydmykelse som har gjort at overgriperen ikke trekker seg ut? Ydmykelse er en viktig, men undervurdert faktor i mellomstatlige relasjoner.

Det er merkelig at det fredselskende Norge, som har tatt mål av seg til å være en humanitær stormakt, føler seg bekvem i NATOs og USAs selskap i denne katastrofen. USA pøser på med våpen og har et militærbudsjett langt mer enn ti ganger størrelsen på det russiske. Det er en stormakt som har vært i kontinuerlig krig utenfor eget territorium siden 1941 og med en ubegripelig militaristisk og destruktiv våpenkultur hjemme. Russlands utgifter til det militære er mindre enn Storbritannias. I hvilken grad er denne epidemien av frykt, som roper på NATO i Sverige og Finland, noe ubegrunnet? Her hjemme er det nå så mye medieoppmerksomhet på manglende sikkerhet og vår farlige nabo at det er fare for den psykiske helsen til barn og unge. Med Russlands herjinger i Ukraina, de uhyggelige dødstillene blant soldatene og unge menn som flykter fra landet for å slippe å gå i krigen, er det høyst usannsynlig at Putin går løs på oss eller andre land. Vi er imidlertid i faresonen jo mer vi legger til rette for at USA blir tillatt å bruke vårt territorium for å fremme sine verdenshegemoniske interesser. Eller har de ikke slike interesser?

Jeg er så gammel at jeg husker i hvilken grad NATO-land som Storbritannia og Frankrike var alt annet enn fredselskende med sin groteske krigføring mot frigjøringsbevegelser i henholdsvis koloniene Kenya og Algerie. Den livsødende amerikanske krigføringen

Randi Rønning

Balsvik er historikar og professor emerita ved Universitetet i Tromsø. Ho har arbeidd med afrikansk og nordnorsk historie, og skrive om begge deler. Ho har skrive byhistoria til Vardø, og bidratt til boka



Foto: Ketil Zachariassen

Nordnorsk Kulturhistorie. Tema knytta til Afrika og andre perspektiv enn Europa er ståstaden i boka *Det 20. århundrets historie - et globalt perspektiv*. Randi Rønning Balsvik er medlem i IKFF Troms. På arrangementet *Tromsø mot atomvåpen* i september 2022 var tittelen på hennar foredrag *Finst det andre middel enn våpen og krig? Om Johan Galtungs arbeid for fred*. På spørsmål om ho er for eller mot at Noreg sender våpen til Ukraina, svarar ho: *Jeg er imot å sende våpen*. På spørsmål om kva som tel mest for det syn ho har, er svaret: *Tapet av menneskeliv*. Ho utdjuar sitt syn i eit lengre innlegg, som kjem her.

i Vietnam er godt festet i verdens kollektive minne, men kanskje er vi ikke så bevisst jerngrepet USA har hatt gjennom militærdiktaturene i Latin-Amerika. Nordmenn er nå, dessverre, som aldri før glade for NATO-medlemskapet og beskyttelsen under USAs atomvåpenparaply. Derfor kan vi heller ikke være med blant statene i FN som vil forby atomvåpen! Våpenprodusentenes makt, den store forurensingen av atmosfæren som militarismen representerer, for ikke å snakke om misbruken av verdens ressurser, er hinsides all fornuft.

Jeg har i begynnelsen av krigen skrevet at presidenten i Ukraina av hensyn til sitt folks overlevelse, burde kaste hansken. Så må det internasjonale samfunn tre til med forhandlingssporet. Putin er utvilsomt diskreditert. Jeg ser at flere snakker om at noen kameler må svelges for å komme ut av krigen og for at den russiske ledelsen ikke skal være for ydmyket. Derfra kan noe så uhyggelig som taktiske atomvåpen bli brukt. Det tragiske er imidlertid at jo flere soldater som dør for sine respektive land, jo vanskeligere er det å gi opp kampen, for da kan det jo hevdes at de har mistet sine dyrebare liv forgiveves.

OG BAKOM SYNGER RUSTNINGSINDUSTRIEN

Ulike syn om våpen til Ukraina

På landsmøtet til IKFF i april 2022 vedtok landsmøtet ei fråsegn som fordømte Russland sin invasjon av Ukraina, og sa 'Humanitær hjelp, ikke våpen til Ukraina'.

I spørsmålet om våpenhjelp til Ukraina rår det ulike syn. Debatten i samfunnet om dette spørsmålet er siste året blitt kvass og steil. Etter at fleirtalet i SV gjekk inn for å sende våpen til Ukraina, var partiet Raudt det partiet på Stortinget som var mot. I januar 2023 sa partisekretær og fleirtalet av stortingsrepresentantar at dei hadde endra syn i saka, og at dei no var for at Noreg skal levere våpen til Ukraina. Landsmøtet i Raudt i 2023 avgjer kva som skal vere Raudt sitt syn i denne saka. Og i organisasjonar som arbeider for fred og nedrusting rår det ulike syn i dette spørsmålet. Vi har spurt Berit Aasen og Ingegerd Austbø om deira syn.

• Intervju ved Audgunn Oltedal

Berit Aasen er vararepresentant til landsstyret og medlem av styret i Oslo-Viken IKFF.

- Kva er ditt syn i saka?

- Jeg er for å sende våpen til Ukraina.

- Kva tel mest for deg for det syn du har i denne saka?

- Jeg ser det slik at Ukraina har rett til å forsvare seg mot en invasjon fra Russland, som strider mot folkeretten. Ukraina som selvstendig stat må ha rett til å forsvare sin nasjonale suverenitet. Krigens utvikling og Russlands angrep på sivile og infrastruktur som rammer spesielt sivile, gjør at jeg støtter våpen til Ukraina. Krigens utvikling har endret spillerommet for fredsdrøftinger, det er vanskelig å se at Ukraina kan være villig til å avstå landområder. Samtidig er jeg bekymret for eskalering av krigshandlingene, og nye, mer offensive våpen til Ukraina. For meg er det et viktig punkt at WILPF/IKFF må kunne leve med ulike syn på våpen til Ukraina, og at vi på begge sider av spørsmålet har et sterkt ønske om fred og fredsdrøftinger, men at vi ser ulikt på prosessene fram mot fred.



Ingegerd Austbø er medlem i landsstyret i IKFF, med i leiargruppa, og med i styret i IKFF Sandnes.

- Er du for eller mot at Noreg sender våpen til Ukraina?

- At Russland har invadert Ukraina er eit klart brot på folkeretten og må fordømmast på det sterkaste. Men det triste er at truleg kunne krigen vore unngått om USA/NATO tidlegare hadde handla annleis.

«Den kompakte majoritet» er i dag prega av svart/kvitt-tenking, og ei forenkla forklaring på årsaka til krigen. Her er lite rom for nyansar eller andre innfallsvinklingar. Eg syns ikkje me skal senda våpen.

- Kva tel mest for deg for det syn du har i denne saka?

- Det vil bare forlenga krigen og føra til enda fleire lidningar. Det er fare for opptrapping, i siste instans fare for bruk av atomvåpen. Ser me på stormaktsrivaliseringa, som er ein viktig bakgrunn for krigen, er Krim eit kjernepunkt. Det var redsel for å missa Sevastopol med den viktige Svartehavsflåten som var grunnen til Russlands annektering av Krim i 2014. Denne er "eksistensiell" for Russland. Nå seier ukrainarane at dei vil ta tilbake alle område som Russland kontrollerer, også Krim. Om det skjer, er eg redd Putin blir desperat og kan finna på å bruka atomvåpen. Når Norge nå sender våpen, og i tillegg skal trenar ukrainske soldatar, har me teke tydeleg side i konflikten, sjølv om me ikkje er formelt i krig med Russland. Med vår geografiske plassering må me halda fast på at me vil ha naboen som ven, ikkje fiende. Me bør stella oss slik at det gode naboskapet i nord kan byggast opp att etter krigen.



Moder Jord

Om kunstverket Moder Jord – Visjonen for WILPFs kongress 2022

• Gro Standnes

Maleriet og diktet er skapt av den australske, aboriginske multikunstneren Aunty Rhonda Collard Spratt til WILPFs kongress i 2022. Hun bor i Jagerafolkets landområde i Ipswich, Queensland - og det er her hun skapte bestillingsverket Moder Jord.

Maleriet og diktet uttrykker visjonene for WILPFs kongress i 2022. Diktet er gjengitt på originalspråket ved siden av fotografiet av maleriet.

Maleriet framhever framtidshåpet og diktet er en appell fra Moder Jord til hennes australske døtre om å være en sterk stemme og rope ut et STOPP til den destruktive grådigheten. Men appellen er også rettet til alle oss andre, i og med at dikteren har satt en parentes rundt (Australian).



Diktet beskriver Moder Jords sterke fortvilelse over sin langsomme død, som er forårsaket av grådigheten etter å få tak rikdommene hun bærer på - gull, diamanter, olje og gass. Grådigheten graver dype sår og forurenser blodårene hennes - bekkene, elvene. Innsjøene og havene fylles opp med store berg av plastikk og giftstoffer, som langsomt stjeler hennes kraft. Hun kveles langsomt, fordi lungene hennes - skogene, blomstene og gresset - forsvinner litt etter litt.

Moder Jord sukker i dyp fortvilelse når hun ser sine barn slåss og dreper hverandre for å skaffe seg makt og landområder, som er nasjonenes hjem.

Aunty Rhonda Collard Spratt avslutter diktet sitt ved å slå fast at «Fred er alles medfødte rettighet!»

*Listen, can you hear our Mother Earth crying
because she is slowly dying ...
Because of the wealth she holds beneath her skin the
gold diamonds oil and gas because of greed they dig
deep wounds in her flesh they pollute her Arteries and
Veins the creeks the rivers the lakes and the oceans
with mountains of plastics and toxic poisons that are
slowly taking her strength
Mother Earth is suffocating as they wound and chop her
lungs the forests the flowers and grasses that are
slowly disappearing
Mother Earth is in pain she is growing weak she wails in
deep sorrow to her (Australian) daughters to stand up
and be strong to be her voice and to say Stop to the
face of devastating greed
Mother Earth sighs with deep emotions; she see her
children in wars fighting and killing for power and land
that is the home of different nations
Peace is the birthright of all.*

Afghanerne

Av **Åsne Seierstad**

J.M. Stenersen forlag AS, 2022

470 sider

• *Anmeldt av Britt Schumann*

Miami, niende september 2001: Jeg er reiseleder for en gruppe på ni lærere som har vært to uker i Mellom-Amerika: Costa Rica, Guatemala, El Salvador, Nicaragua. Vi har vært på prosjektbesøk til Utdanningsforbundets samarbeidsorganisasjoner i disse landene. Mens vi venter på flyplassen i Miami, får vi beskjed om at vi må mellomlande i Chicago, og fly videre dagen etter – det er sterk vind av tornados styrke på den opprinnelig planlagte flyruten. Chicago, tiende september 2001: Vi sjekker inn, og det slår meg at det er svært lite sikkerhetskontroll av både passasjerer og håndbagasjen før vi går ombord i American Airlines på vei mot John F Kennedy airport i New York. Vi kommer oss til slutt ombord i aftenruten til Stockholm. Det er ellefte september når vi går ombord i første morgenfly til Oslo. En dato vi fremdeles merker konsekvensene av både for internasjonal politikk og internasjonal luftfart.

Elleve september 2001 ble utgangspunktet for Seierstads interesse for Afghanistan. Hun kom dit som krigsreporter for skandinavisk presse og fulgte Nordalliansens framrykning mot Taliban den dramatiske høsten 2001. Etter nyttår 2002 dro hun tilbake og tilbrakte fire måneder som gjest hos bokhandlerfamilien til Sultan Khan slik han er kalt i boka. Hans virkelige navn er Shah Mohammed Rais. Resultatet ble boka *Bokhandleren i Kabul*, skrevet etter såkalt deltakende observerende metode – kjent fra sosialantropologien, men hvor Seierstad også benytter skjønnlitterær skriveteknikk.

Tjuen år etter trekker NATO og de vestlige maktene seg ut av Afghanistan, Taliban overtar kommandoen igjen, og Åsne Seierstad drar tilbake. I løpet av tre lengre reiser i løpet av våren 2022 samler hun stoff til boka *Afghanerne* som kom ut i september 2022. Her følger hun tre personer som hver for seg representerer tre forskjellige epoker i afghansk historie, med utgangspunkt i deres fødselsår: Jamila ble født i 1976, noen år før Sovjetunionens invasjon. Bashir ble født i

1987, da krigen gikk mot slutten, mens Ariana ble født året før ellefte september 2001.

Jamila

For *Fred & Frihets* lesere vil Jamila kanskje være den mest interessante av de tre. Jamila Afghani ledet WILPF Afghanistan og kom til Norge med ett av evakueringsflyene UD organiserte i august 2021. Hun ble først plassert på flyktningmottak i Kristiansand, senere ble hun og familien bosatt i Alta. Derfra har hun forsøkt å drive sitt arbeid for afghanske kvinner så godt det lar seg gjøre fra en pc på kjøkkenbordet.

Jamila ble født med polio og var lam i det ene benet. Fra bitteliten krøp hun etter sine søsken så godt hun kunne, og etter hvert lærte hun seg selv å gå. Til slutt klarte hun å overtale faren til å la henne gå på skole, i hvert fall ett år. Hun fikk gode karakterer, og faren lot seg overtale til å la henne fortsette på skolen – ett år av gangen, til hun var blitt ti år. Da måtte hele familien flykte til Pakistan, det sovjet ledede regimet ble for farlig for Jamilas far og hennes brødre. Under den dramatiske flukten til Pakistan via Jalalabad ble bilen beskyttet fra en sovjetisk tanks. Jamilas onkel ble drept og Jamila fikk øret skutt av og ble skadet i hodet, men overlevde. Familien slo seg til i et passe stort hus i Peshawar. I Peshawar var det store leire for afghanske flyktninger, og grensebyen huset alle mulige motstandsgrupper. Blant dem Osama bin Laden som startet sitt Al Qaida i Peshawar.

I Pakistan fikk Jamila lov å fortsette sin skolegang og sine studier, det ble en master i internasjonal politikk. Samtidig startet hun sin egen organisasjon, Noor (betyr lys). Skolegang var det viktigste for at afghanerne i leirene skulle kunne reise seg fra sin fattigdom og misære, og Noor holdt skole for barna i leirene.

I 2002 fikk hun mulighet til å dra tilbake til Kabul. Etter oppholdet og studiene i Pakistan var hun svært stø i engelsk. Internasjonale hjelpeorganisasjoner strømmet inn i landet, og i Kabul fikk hun først jobb for Care International, senere for UNIFEM (FNs kvinneorganisasjon). Etter hvert fant hun ut at hun ville jobbe med det hun syntes var viktigst, utdanning, særlig for jenter. Hun fikk registrert Noor som egen utviklingsorganisasjon i Kabul, hvor de holdt hjemmeundervisning for jenter som hadde tapt sin skolegang under Taliban. Etter en voldelig

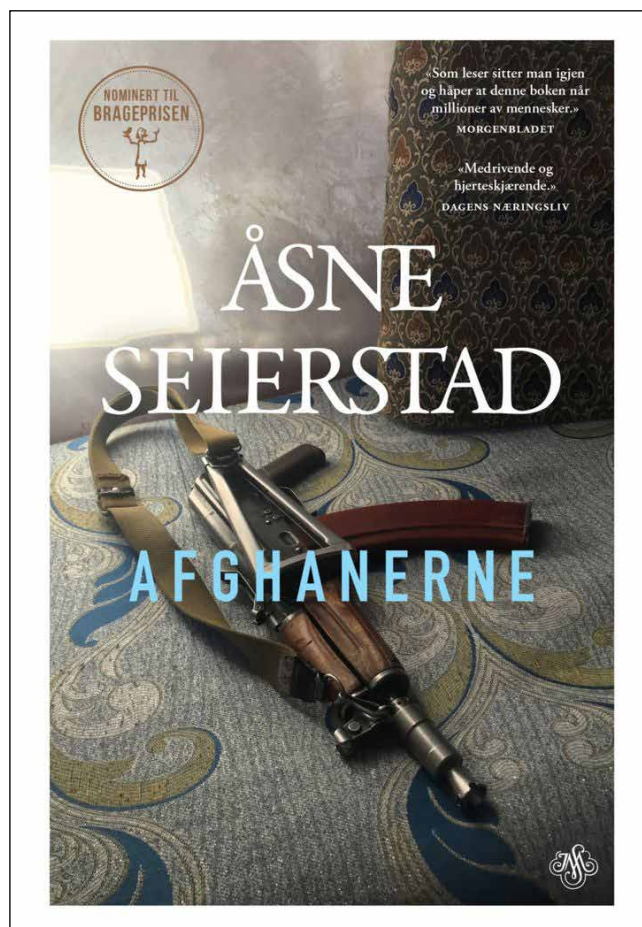
episode mellom to elever hvor en av dem døde, erkjente hun at antakelig var det mye mer enn vanlig skoleundervisning som skulle til, afghanerne var traumatiserte etter å ha levd i krig i årtier.

Jamila «flyktet» tilbake til moren som fremdeles bodde i Peshawar, nå ville hun ta doktorgrad. Så ble hun nektet opptak til doktorgradsstipendiet fordi hun var afghansk flyktning, ifølge mannen som satt i skranken på universitetet. Igjen dro hun tilbake til Afghanistan, hvor hele familien nå etablerte seg. Hun fortsatte arbeidet med Noor, men oppdaget raskt at hennes mest innbitte fiender stadig var hennes fem brødre. De hadde fra hun var liten forsøkt å hindre henne i å ta utdanning, hindre henne i muligheten til å bygge sitt eget liv og sin egen karriere.

Brødrene hadde et tradisjonelt syn på kvinnens rolle, tolket ut fra et konservativt muslimsk synspunkt. Jamila hadde studert Koranen nøye, og hadde funnet ut at det hemmende kvinnesynet som hersket blant afghanske menn, slett ikke stemte med Koranens ord. Tvert imot, hun hevdet at likestilling mellom kjønnene var en riktig tolkning av islam.

Organisasjonen Noor mottok godt med økonomiske støtte for sine viktige prosjekter, og Jamila måtte reise rundt i landet for å følge dem opp. Det var særlig hennes fettere som reagerte på at hun beveget seg så fritt, de anklaget særlig brødrene hennes for at de ikke holdt henne i tømme. En av fetterne hadde tatt med seg en gjeng motorsyklister og angrepet kontoret til Noor, hun ble anklaget for å «sitte alene med menn på kontoret, reise til utlandet alene». Faren og brødrene ble anklaget for ikke å passe på Jamila, hun ble nødt å flytte tilbake til jenterommet. Familien fant ut at den eneste løsningen på problemet var at hun giftet seg. Siden Jamila var funksjonshemmet, hadde giftemål aldri tidligere vært noen plan, verken for henne selv eller for familien. Likevel dukket det opp en frier – hennes tidligere lærer i arabisk, Kakar. Før det ble noe giftemål utarbeidet Jamila en lang kravliste til sin tilkommende ektemann – hun krevde å få fortsette å jobbe, at han skulle støtte henne, aldri være noe hinder for henne, uansett om han likte det hun holder på med eller ikke.

Til alt hell var Kakar med på alt hun ba om, han gikk til og med inn i organisasjonen Noor og ble en svært viktig støttespiller i alt hennes arbeid fra de giftet seg i 2006.



Bashir

Bashir er den andre hovedpersonen i boka. Årsaken til at Seierstad valgte akkurat han, var først og fremst at hun ville forsøke å forstå mer av Taliban, slik de styrer i dag. Hun lette blant flere for å finne en person som ville fortelle, en i mellomsjiktet av Taliban, og som var sterk nok til å stå løpet ut. Hun ønsket å vise at Taliban ikke bare er en gruppe, men består av individer. Hun ønsket å forstå hva drivkraften deres var, hva som motiverte dem, hva slags mennesker bevegelsen besto av.

Al Qaidas leder Osama bin Laden oppholdt seg i Afghanistan etter at Taliban hadde tatt over landet i 1996. Han hadde fått opphold under tvil, han var allerede da ettersøkt av FBI på grunn av sine angrep på amerikanske mål i Afrika. Unggutten Bashir blir etter hvert en stor beundrer av bin Laden, som drev treningsleir for unge krigere i fjellområdene mellom Afghanistan og Pakistan. Bashir får opplæring i disse leirene, og deltar i hyllesten av det han og hans kamerater ser på som den ypperste form for jihad da tvillingtårnene ble angrepet. En skjebnesvanger

konsekvens av terrorangrepet ble det president Bush kalte *The global war on terror*. NATOs artikkel 5 ble tatt i bruk, og 7. oktober 2001 gikk bombebly til angrep på Afghanistan. Hovedmålet var å få tatt Osama bin Laden, som stadig vekk klarte å gjemme seg unna i de afghanske fjellene.

Bashir gikk på intensiv koranskole og fikk som fjortenåring anledning til å besøke fronten. Han ble opplært til å bli kriger, og så på seg selv som det. Han fulgte etter da hans tidligere Taliban-helter flyktet til Pakistan etter at de hadde blitt nedkjempet av USA og deres allierte. Hamid Karzai ble innsatt som midlertidig leder i 2001, og valgt til president fra 2004 til 2014. Hans regjering slo hardt ned på Taliban og deres tilhengere, mange ble satt i fengsel. I det selvstyrte grenseområdet Waziristan i Pakistan bodde etter hvert hele Bashirs familie. Han fortsatte å trene sammen med Taliban, målet var å erobre tilbake Afghanistan fra de utenlandske inntrengerne. Han fikk blant annet trening av Sirajuddin Haqqani som ledet Haqqani, nettverket som spesialiserte seg på å lage veibomber og lærte opp selvmordsbombere. Haqqani er i dag fungerende innenriksminister i Afghanistan.

Bashir ble etter hvert fengslet, og ble sluppet ut igjen som en del av betingelsene Taliban stilte i samtaler i Doha. Gjennom samtaler med ham fikk Åsne Seierstad inngående informasjon om alt han hadde vært med på, og har også med mye om hans mor, hans to koner og deres liv. Seierstad begrunner det med at det meste som er skrevet om Taliban gjelder menn, vi vet lite om hvordan Talibanernes kvinner har det. Her bidrar hennes bok med god innsikt.

Ariana

Den tredje hovedpersonen er Ariana. Født i år 2000 vokste hun opp mens Hamid Karzai var president, og NATO-styrker og utenlandske organisasjoner var sterkt til stede. Ariana bodde i Kabul, hennes mor var rektor på skolen hennes og hadde moderne ideer om betydningen av utdanning for jenter. En dag kom det noen svært høye menn og kvinner i uniform. Flere var blonde, de var blide og hyggelige og lekte med henne og de andre barna. De ga dem fine skrivebøker og nye skoleransler, dokker og leker. Skolen hadde fått besøk av NATO-soldater, som en del av strategien *winning hearts and minds* – et forsøk på å vinne afghanernes hjerter i stedet for å bruke vold. Taktikken virket på Ariana og hennes mor. «Den fineste dagen» kalte

Ariana den dagen NATO-soldatene hadde vært på besøk, og moren var enig.

Ariana var svært skoleflink, hun gikk på spesialkurs for å lære engelsk og data hos den indiske jesuittlæreren Prem. En dag var han borte, kidnappet av Taliban. Det var i 2014, Ariana gikk i tiende klasse. Til da hadde Taliban vært noe fjernt. De var slemme villmenn som sloss i fjellene, og som snart ville bli beseiret av menn i uniform. Hennes liv var skrivebøker, karakterbok og Justin Bieber. Etter videregående ble hun oppmuntret av sin bestefar Baba Musa til å studere jus, han hadde selv vært dommer, og mente Ariana var flink nok til å videreføre hans juridiske virksomhet. Etter en svært vanskelig opptaksprøve kom hun inn på jusstudiet på universitetet i Kabul. Her utmerket hun seg tidlig, blant annet ved å holde et foredrag om «Verdien av å kunne engelsk», basert på en oppgave hun hadde skrevet på en workshop arrangert av American Peace Center. Hun gjorde det også svært bra i faget sitt. Om kveldene sammen med romvenninnene koste hun seg med amerikanske filmer som for eksempel Titanic. På skolebussen i helgene når hun og de andre skulle hjem fra Kabul, gaulet de Celine Dions *My heart will go on – and on- and on...*

Så kom 15 august 2021. Arianas far var ansatt i økonomiavdelingen til forsvarsdepartementet under daværende president Ashraf Ghani. Ghani flyktet i et helikopter til Abu Dabi idet Taliban sto utenfor Kabul. Resten av forsvarsledelsen og ansatte i statsadministrasjonen stakk også, noen til utlandet, andre forsøkte å skjule seg så godt de kunne. Arianas far Karim var livredd, han hadde Talibans brutale framferd da de tok over for tjue år siden friskt i minne. Livet endret seg brått for Ariana – universitetet stengte, hun måtte holde seg hjemme sammen med sine frustrerte og oppjagede foreldre og nedslåtte søsken. Hun hadde ett semester igjen før hun hadde fullført jusstudiet.

At ingen kunne jobbe tæret på økonomien, og Arianas foreldre fikk tilbud om en ektemann til Ariana. Det ville bli en økonomisk lettelse for dem. Hun nektet, det eneste hun ønsket var å gå tilbake til universitetet og fullføre jus. Faktisk åpnet universitetet igjen våren 2022. Da hun til slutt fikk lov til å fullføre, var systemet endret. Taliban hadde innført svært strenge regler. De gikk særlig ut over jentene, som helst ikke skulle synes. Ariana hadde drømt om å holde

en flott eksamensfest etter at hun hadde fullført, nå var alt redusert til at hun skulle hente vitnemålet sitt hos utdanningsdepartementet. Der ble hun avvist i skranken med beskjed om at ingen får vitnemål. På spørsmålet om hvorfor, var svaret: «Når verden anerkjenner oss og sender oss pengene våre, da skal du få vitnemålet ditt!» Vestlige land hadde beholdt ni milliarder dollar som tilhørte Afghanistan, sju av dem var frosset ned i USA. Ikke bare Taliban, men den jevne afghaner måtte bære skylden og byrden for bin Ladens terrorangrep tjue år tidligere.

Åsnes metode

Åsne Seierstads bøker er definert som sakprosa. Den skiller seg i stor grad fra sakprosa slik denne anmelderen har lært at sakprosa skal skrives – med henvisninger og fotnoter underveis og klar kildeliste til slutt. Åsne Seierstads skrivemåte leses i stor grad som skjønnlitteratur. Slik blir teksten lett å lese, og det

er lett å leve seg inn i karakterenes liv slik de framstår i boka. Jeg har sett metoden definert som deltakende observerende journalistikk. Av og til er det skrevet slik at en får følelsen av å sitte inne i personenes hode, og verden rundt defineres ut fra det. Selv kaller hun det å «bygge opp scener» i sitt avsluttende metodekapittel.

Jeg innrømmer at jeg er fascinert av hennes skrivemåte, men stiller samtidig noen spørsmål underveis – hvordan vet hun dette, hvor har hun disse opplysningene fra? Teksten er løpende helt uten kildehenvisninger, de kommer til slutt i boka i form av en ganske kort liste over bøker og kilder hun har brukt og personer hun har snakket med.

Likevel, boka gir god innsikt om hvordan det er å leve i et samfunn som i årtier har vært utsatt for stormaktsspill, omfattende krigføring, mye uro og vold mellom ulike folkegrupper, en svært lokal og spesielt streng tolkning av koranen og en praktisering av islam som særlig rammer kvinner.

Dårlig nytt fra Østfronten

Av **Cecilie Hellestveit**
Spartacus 2022
204 sider

• *Anmeldt av Elin Fossen*

Cecilie Hellestveit har skrevet en bok om krigen i Ukraina, der hun spesielt fokuserer på bakgrunnen for krigen og konsekvensene denne krigen vil kunne få for Europa og spesielt Norge.

Boka gir en grundig og detaljert beskrivelse av bakgrunnen og driverne for Russlands folkerettsstridige invasjon i Ukraina. Utgangspunktet til Hellestveit er at Vestens fortelling om krigen har som sitt viktigste formål å mobilisere mot et aggressivt Russland, men at denne fortellingen er for grovkornet og ufullstendig. Formålet til forfatteren er ikke å erstatte denne fortellingen, men å supplere den.

Boka presenterer 22 teser om hva denne krigen er og hvilke konsekvenser den kan få for Europa og ikke minst Norge. Tesene er ikke ment som fullstendige

sannheter, men fungerer som et utgangspunkt for å utforske og diskutere ulike sider ved krigen. Det er selvsagt forfatterens «blikk» på krigen som bestemmer tesenes innhold. Bokas teser er delt i tre deler; første del tar for seg selve angrepskrigen, andre del handler om den geopolitiske situasjonen før krigen og hvordan krigens videre forløp vil påvirke det geopolitiske bildet. Tredje del fokuserer på hva krigen kan bety for Norges posisjon og rolle i Europa.

Styrken til denne boka er at den i sin analyse av krigens ulike sider, går både lenger (tilbake i tid) og dypere i sin analyse og drøfting av årsakene til krigen. Hellestveit viser til en avtale mellom NATO og Russland i 1997, som handlet om samarbeid og ikke-bruk av trusler om militær maktbruk. Samarbeidsklimaet mellom NATO, USA og Russland var såpass godt at Russland fra 2006 fikk delta i en NATO-operasjon mot terrorister i Middelhavet.

Det gode klimaet snudde imidlertid da NATO startet å utvide mot øst. Allerede i 1997 fikk Polen, Tsjekkia og Ungarn søke om NATO-medlemskap. Det ble også blant toneangivende i Vesten, lansert en teori om å binde sammen øst og vest til det som skulle bli en demokratisk bro som skulle bære det nye Europa. Ukraina var en del av denne broen. Da flere tidligere østblokkland i 2003 søkte om medlemskap i NATO,

snudde den gode stemningen mellom øst og vest, i følge Hellestveit. En ulikhet i verdensanskuelse førte til helt forskjellige analyser av motiver og effekter som en NATO-utvidelse østover ville ha. I Kreml ble for eksempel tanken om en slik «demokratisk bro» der Ukraina skulle inngå, sett på som en ny operasjon Barbarossa. På NATO-møtet i Bucuresti i 2007 kom spørsmålet om georgisk og ukrainsk NATO-medlemskap opp. Det var uenigheter i NATO om det var «fair» overfor Russland å ta Georgia og Ukraina inn i NATO nå. Kompromisset ble at Georgia og Ukraina skulle tilbys NATO-medlemskap, men senere. Dette ble imidlertid for mye for Kreml, som nå satte i gang et hendelsesforløp med militære intervensjoner/innblanding i både Georgia og Ukraina (Krim og Øst-Ukraina).

Hellestveit beskriver også den utenrikspolitiske dobbeltmoralen som råder i Vesten og som Putin stadig kommer tilbake til, ikke minst for å rettferdiggjøre sine egne kriger. Forfatteren viser til flere eksempler for å illustrere den doble standarden som Vesten opererer med i utenrikspolitikken. Et eksempel er USAs begrunnelse for å bombe serbiske styrker i Kosovo. Begrunnelsen var å beskytte sivile; det vil si samme begrunnelse som Putin brukte da Russland intervenserte i Georgia i 2008 og i Ukraina i 2014. Begrunnelsen var da at intervensjonen var nødvendig for å beskytte den russiske minoriteten i disse landene.

Et annet eksempel på doble standarder i utenrikspolitikken til Vesten, er hvordan landene forholder seg til globale institusjoner som er etablert for å følge opp folkerett og påse at internasjonale regler blir fulgt. Hellestveit viser som et eksempel til Den internasjonale straffedomstolen i Haag, som først blir tilstrekkelig finansiert når Vesten selv har behov for å bruke institusjonen. Denne dobbeltmoralen til Vesten går ifølge forfatteren, heller ikke upåaktet hen i andre deler av verden.

Ifølge Hellestveit vil Russlands invasjonskrig i Ukraina på sikt kunne ramme Norge på andre og mer alvorlige måter sammenlignet med hvordan krigen vil ramme andre vestlige land. En vesentlig årsak til det er at Norge har felles grense med Russland både til lands og til vanns, og av den grunn har Norge andre hensyn å ivareta sammenlignet med andre vestlige land. Vi vil for eksempel fortsatt være avhengig av å kunne samarbeide med Russland om forvaltning av hav- og fiskeressursene på en god og fornuftig måte.



Ifølge Hellestveit har maktbalansen i verden endret seg siden den kalde krigens dager. Under den kalde krigen befant Norge seg i «stormens øye». Nå har «stormens øye» flyttet seg til Asia og Kinas farvann, fordi det er Kina som har overtatt rollen som USAs hovedutfordrer. USA har endret sin militærstrategi som innebærer å prioritere den økte spenningen med Kina. Dette betyr at USA nå konsentrerer seg mer om andre steder i verden og spesielt om Asia, fremfor Europa. En av konsekvensene er at Norge har blitt en strategisk viktig periferi, der vår geografiske plassering fortsatt er viktig for stormaktene, men kanskje ikke viktig nok til å bli prioritert i en trusselsituasjon. Hellestveit sidestiller denne situasjonen med Tyrkias situasjon. Hva det egentlig betyr for Norge å være en del av den strategiske periferien for stormaktene, synes jeg det er vanskelig å få grep om. Her skulle jeg ha ønsket mer drøfting, mer forklaring.

Til tross for noen for korte beskrivelser, gir boka en så grundig gjennomgang av de ulike aspektene ved denne krigen, at den burde være obligatorisk lesning for oss alle!

Akkurat det vi trengte nå!

Militærneking – som krigsmotstand og fredskamp i Norge 1923 – 2022

Sandnes 2022

432 sider

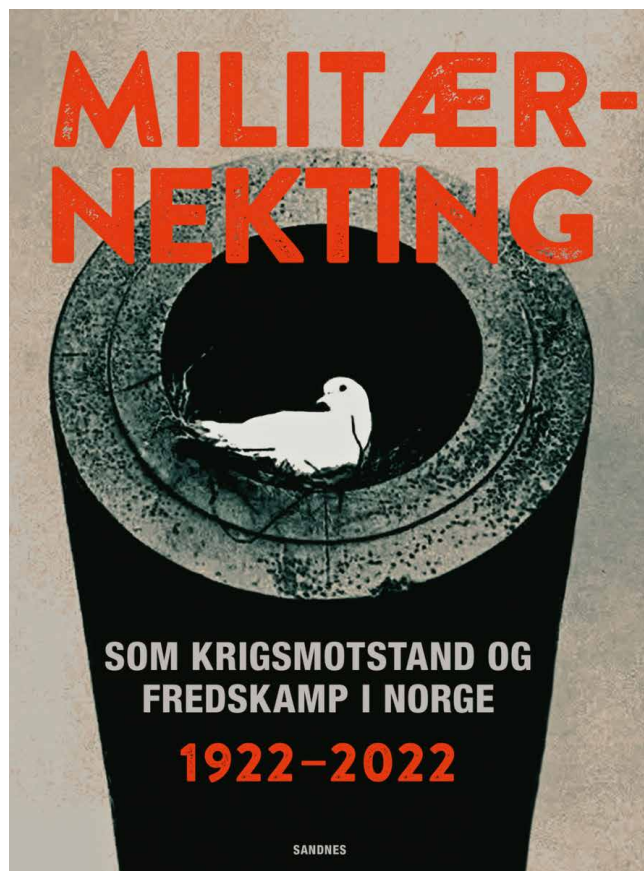
• *Anmeldt av Tora Aasland*

Mens dagens nyhetsbilde domineres av Russlands meningsløse og brutale angrep på Ukraina, styrkes det norske folks hjelpetrang og solidaritet med ukrainerne. Og vi hjelper, først og fremst på krigens egne premisser, men heldigvis også humanitært.

Putins krig har satt Europa langt tilbake i sin sivilisasjonsutvikling. Faren er at den offentlige debatt om hvordan vi skal forholde oss til krig og destruktiv våpenbruk, blir tilsvarende forenklet og historieløs. Nettopp derfor er boka *Militærneking* så befriende! Det må være mulig å synliggjøre og å diskutere de etiske og politiske utfordringene ved bruk av militærmakt uten å svekke engasjementet for å hjelpe folk i krig og nød.

Boka handler om neking av utføring av militærtjeneste. For den selvstendige norske stat ble verneplikt for «Enhver Statens Borger» (den gang var det menn) nedfelt i Grunnloven i 1814. Etter mange saker hvor overbevisning stod mot plikten, ble det i Norge innført i 1922 adgang til fritak i den militære straffeloven, et vedtak som er utgangspunktet for boka. Dens fulle tittel er *Militærneking som krigsmotstand og fredskamp i Norge 1922 – 2022*. Det er en stor fordel at denne hundreårsmarkeringen ikke ble forsert, men at boka kom ut i slutten av 2022. Da kunne Ukraina-krigen også inkluderes, noe som har bidratt til flere av bokas høyaktuelle og tankevekkende refleksjoner.

Militærneking er en mosaikk over 432 sider, skjønnsomt satt sammen av en redaksjonsgruppe på sju kvinner og menn som avsluttet sitt arbeid i september 2022. All ære til Torunn Berge, Ellen Elster, Jørgen Johansen, Theo Koritzinsky, Sverre Røed-Larsen, Svein Sandnes og Øyvind Solberg for en innsats det står respekt av! Redaksjonsgruppas egne erfaringer og bidrag er supplert med et mangfoldig



utvalg av fortellinger, artikler, bilder, tegninger, kunstverk, dikt og sitater fra personer og grupper som uegennyttig har ønsket å være støttespillere. Boka er støttet økonomisk fra Fredsstiftelsen, Norsk Kulturfond og Stiftelsen Fritt Ord i tillegg til flere private gaver.

Bokas styrke er – i tillegg til at den finnes – dens funksjon både som oppslagsverk og som diskusjonsgrunnlag. I tidslinjer og i historiske bolker gir den oversiktlig innsikt i hovedsakelig to hovedtema: militærneking som krigsmotstand og som fredskamp. Disse hovedtemaene forenes i helhetsinntrykket. Mange stemmer kommer til orde når det gjelder grunner til militærneking. Gjennom historien har viljen til å bygge og sikre fred gjennom relevante, fredsskapende alternativ til militærtjeneste forent ulike grupper av militærnektende, samtidig som samarbeidet med fredsbevegelsen har gitt større bredde og styrke. Dermed dannes en meningsfull helhet for den store mosaikken. Kulturinnslagene er med på å sette form og farger på presentasjonen.

Den historiske reisen går fra urgamle skrifter hvor makt og religion er sterkt sammenvevd, via enevoldstiden i Danmark/Norge med strenge

forbud mot all kritikk og folkelige forsamlinger, til Grunnloven av 1814 som ga større frihet, men også større ansvar, som verneplikt. Underveis i denne reisen formidles kunnskap om kvekerne som pionerer i militærnekting på overbevisningsgrunnlag, om klassekamp, fredskamp og folkereising mot krig i mellomkrigstida, om sivil motstand som lærerstreik under 2. verdenskrig, og om Norges situasjon etter krigen med NATO-medlemskap, kald krig, overvåking og avskrekking. Kampen mot atomvåpen, og kampen mot atomvåpenlagring på norsk jord ble en naturlig, men utfordrende del av det fredsarbeidet.

Militærnekting har gått fra å være en forbrytelse til å bli en menneskerett! Litt av en seier for fredskreftene! Målet for fritak for militærnekting, særlig etter lovendringen i 1922, var at unge krefter og friske hjerner skulle brukes alternativt i fredsbyggende arbeid. Stemmene fra sivilarbeiderne forteller historiene om manglende forståelse og irrelevant sysselsetting. Det var gode tilløp, men mange hadde nok forventet mer av ikkevoldsopplæring og trening i dialog og konflikthåndtering. Den sivile verneplikten ble avvirket i 2012. Dermed forsvant mange av kampsakene fra dagsorden, og det ble større rom for likegyldigheten.

Parallelt med at de historiske linjene skisseres gjennom lovvedtak og praktisk og kulturell oppfølging, har de ulike stemmene og erfaringene fått en bred plass. Selv om boka først og fremst handler om militærnekting i Norge, griper internasjonale forhold selvsagt sterkt inn i den norske virkeligheten.

Dilemmaene som boka reiser, er fremdeles aktuelle, selv om avviklingen av verneplikten har fjernet hovedutfordringen, nemlig det å tvinge fram individuelle valg. Det gjelder også verneplikten for kvinner som ble vedtatt av Stortinget i 2014. Ble det en frigjøring? Her er det fremdeles dilemmaer og grunn til debatt, noe Ellen Elster synliggjør blant annet ved å understreke at feminisme og ikkevold er to sider av samme sak.

Den kalde krigen var over, ofte symbolisert med Berlinmurens fall. Militærvesenet krøp ut av fjell og tilfluktsrom, og mange av kampsakene ble ikke så viktige lenger. Men kald krig ble avløst av kald skulder, og likegyldigheten avlet mistro og svekket verdier som toleranse og solidaritet. Likegyldigheten svekket kanskje vår årvåkenhet. *Militærnekting* er

her en vekker med mange inspirerende innslag. Som et viktig apropos til dagens aggressive krigsteater og folks frykt, er kapitlet til Alexander Harang om nye trusselbilder, krig i Europa og framtidens forsvar, en verdig og tankevekkende avslutning på en lærerik og spennende bok. Det er løfterikt at dette er en ung stemme. Spesielt er det verdt å framheve dilemmaet ved at et samhold de vestlige landene imellom, både kan gi styrke og samtidig begrense rommet for tvisyn. Eller hvordan Putins brutalitet og utilslørte imperialisme har bidratt til en massiv endring av synet på våpenleveranser til land i krig.

Ett av de mange forsvarspolitiske dilemmaene som belyses, er hvordan norske forsvarsressurser er prioritert til et stadig «spissere» og mer globalt virksomt forsvar gjennom NATO-alliansen, samtidig som det norske territoriale militærforsvaret gradvis er nedprioritert. Og selv om det er forsvar og ikke angrep som er NATOs mandat, er flere av de internasjonale operasjonene i gråsonen. Boka gir uansett et godt grunnlag for å svare på og følge opp både debatten om Norges forhold til NATO, og i den sammenheng resultatet av de to kommisjonene som er i arbeid i Norge i dag: Forsvarskommisjonen og Totalberedskapskommisjonen. Å sikre freden er så avgjørt noe som burde inkludere hele folket, og også bygge på fredelig mellomfolkelig samarbeid. Samfunnsikkerheten og totalberedskapen sikres ikke gjennom militær tenking alene.

Dette bringer meg over til det som er bokas svake punkt. Den mangler både en skikkelig omtale og en bred vurdering av det viktigste fredspolitiske virkemiddel vi har etter 2. verdenskrig, nemlig FN-systemet. Den verdensomspennende organisasjonen som ble etablert for å sikre freden etter en ødeleggende verdenskrig, en organisasjon som trodde på utdanning, kunnskap, kultur, menneskeverd og fredelig mellommenneskelig samarbeid som fredsskapende aktiviteter. Og ikke minst en organisasjon som Norge aktivt har støttet økonomisk og politisk helt siden starten i 1945. Ja visst er det svakheter i dette systemet med blant annet vetoret i Sikkerhetsrådet som hindrer eller stopper mange gode forslag. Ja visst er det vanskelig å få FNs medlemsland (nesten alle land i verden) til å bli enige om menneskeverd og yttingsfrihet. Men de 17 bærekraftmålene som ble vedtatt i 2015, har fått overraskende stor tilslutning, og har

BOKOMTALER

mye av verdigrunnlaget felles med grunnlaget for militærnekting.

Som en liten, men relevant parentes bringer FN's egen mangfoldige historie fram en av mange ettertanker som er blitt skremmende aktuell:

Utenfor FN-bygningen i New York står en bronsestatue som viser en mann som hamrer et sverd om til en plog, gjør våpen om til redskap for mat og nytt liv. Dette er en gave fra Sovjetunionen til FN i 1959, som følges av ordene: «La oss hamre våre sverd om til plogskjær».

Det ateistiske Sovjetunionen (dette var i Khrusjtsjovs tid) fant ordene som fulgte gaven hos profeten Jesaja: «Gud skal dømme mellom folkeslag og skifte rett mellom folkeslag. De skal smi sine sverd om til plogskjær og spydene til vingårdskniver. Folk skal ikke lenger løfte sverd mot folk og ikke lenger lære å føre krig.» (Fra Trond Bakkevig, «Lengselen etter fred», Aftenposten 10.12.2012).

Stormaktene har tross alt en felles historie i FN, men det kreves mot og kraft for å få dette til å fungere som et reelt fredsskapende fellesskap.

Bli vi trollbundet av NATOs nye vår, og stiller oss mer likegyldig til FN? Og selv om Norge viser noen internasjonale fredsmuskler gjennom utdelingen av Nobels fredspris: kan vi med hånden på hjertet kalle oss en fredsnasjon? *Militærnekting* gir ikke svar på alle disse spørsmålene, mye må vi jobbe videre med hver for oss og sammen. Men boka er proppfull av fakta, historie og argumenter som inspirerer og motiverer til engasjement og kamp. For fred.

Det er mulig å få tak i boka fra www.bokstabburet.no, eller ringe Svein Sandnes på telefon 91712425, eller skrive til Svein Sandnes Bokforlag, Eidsveien 1, 1927 Rånasfoss.



Vi må tro at en dråpe kan sprengne en dam!

• *Berit Rusten*

Trondheim har en nyetablert avdeling av IKFF. I høst har vi arbeidet med ulike seminarer. Dag Hoel har snakket om våpenproduksjonen på Raufoss, vi har hatt en-kvelds studier på Susanne Urbans bok om Galtungs metode, presentert utstillingen av FREDsplakater med påfølgende vernissage og avslutning med innledere, gjennomført Yemanedagen, med fakkeltog og arrangement i Vår Frues Kirke. Alt dette kan dere lese mere om på: <https://www.facebook.com/ikfftrondheim>.

Kroppene våre skriker etter FREDshandlinger

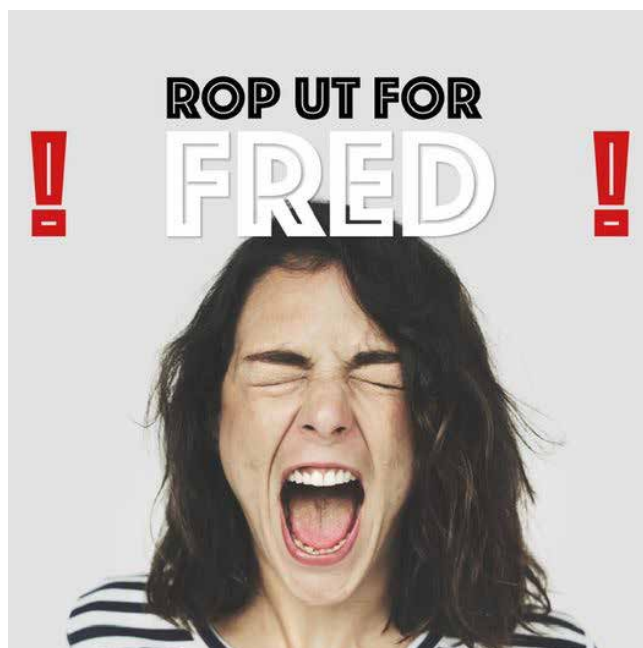
Men i disse ulvetider skriker våre kropper etter handling. Aksjoner. Stunt. Markeringer der vi GJØR noe ... Jeg vil fortelle om et lite, men likevel inspirerende stunt fra Trondheim.

Hva gikk stundet ut på?

På taket til K.U.K. står installasjonen OPPROP av Bella da Silva Buxbom. K.U.K. er Trondheims mest attraktive møteplass for kunst og kultur, «Kjøpmannsgata Ung Kunst», initiert av billedkunstner Kjell Erik Killi-Olsen. OPPROP er en interaktiv installasjon som består av to store industrielle vifter som aktiveres av stemmen. Dess høyere man skriker eller roper, jo raskere roterer de. Man roper inn i en mikrofon, og systemet reagerer både på volum og tonehøyde. På dansk har man et uttrykk som heter «at råbe op en storm», det vil si, å være høyløst nok til at det «stormer» rundt deg. Det er her FREDsperspektivet kom inn. Akkurat da (men også nå) stundet ble gjennomført (desember 2022) ... når våpen så (og fortsatt ser) ut til å være vårt eneste våpen, var det besnærende å tenke at OPPROP kunne gi en mulighet til å bruke stemmene til å rope alt man vil, tenker og føler rundt et ønske om FRED. Derfor inviterte vi til akkurat dette.

Hva skjedde:

I 16 minus og snøføyk gjennomførte vi stundet. Mellom 15 – 20 mennesker kom. Det kostet vilje og



beslutsomhet å delta. Ved siden av muligheten til å rope ut, presenterte Loan TP Hoang og Berit Rusten performansen «Terra Nullius, a X-mas performance».

Performansen besto av tekster, fremført av Berit Rusten, om det lille fredsgløttet soldatene på slagmarken opplevde under første verdenskrig ved juletider, og en nederlandsk cabaretsang skrevet i kjølvannet av første verdenskrig. Den er oversatt av Jaap von Hertog. Den slutter slik:

Våre statsmenn går alvorlig
til sin festlige dinée
Satan har ved bordets ende
satt seg selv som skjenker ned
og han fyller deres vinglass
gang på gang helt til dets rand
med blod fra jordens folk
med et vinglass i sin hånd.

Loan TP Hoang, som selv har flyktet fra krigen og har et svært sterkt fysisk danse-uttrykk, improviserte. Det ble også servert varm hvitvinstoddy sponset av restauranten på K.U.K.: Gubalari-restaurant.

Folk ropte. Noen begynte å synge «I natt jag drömde». Alle drakk hvitvinstoddy, som frøs til is før koppene var halvtomme.



Og så ...

Noen av de som hadde ropt, ble med til Feministhuset, der IKFF i Trondheim holder til. Der poppet det opp ideer av ulikt slag og IKFF i Trondheim fikk tre nye medlemmer i kjølvannet ... to til som deltok, har sagt de skal melde seg inn.

Å handle gir håp

For meg viser dette at å handle, å synliggjøre sine standpunkt i et offentlig rop, gir resonans og kanskje håp, slik det uttrykkes i Huddinge, Huddinge av Hoola Bandoola Band:

En gnista kan tända en skogsbrand
En droppe kan spränga en damm
Ett ord kan ge styrka och klarhet
Och visa en det som är sant

Plakaten er laget av Marianne Johnsen, i styret for IKFF i Trondheim.

Berit Rusten er scenekunstner, faglitterær forfatter og stolt leder av IKFF i Trondheim.

IKFFs økonomi

– utfordringer og ideer

• *Liss Schanke i intervju med Gro Standnes*

Det er en sørgelig kjensgjerning at ulike regjeringer kutter ned på støtten til fredsarbeid i sine statsbudsjetter. Bunnen er nådd de siste to årene når regjeringen av Arbeiderpartiet og Senterpartiet har foreslått 0 kroner til fredsbevegelsen i sitt statsbudsjett. SV har reddet oss begge gangene. Resultatet har blitt en samlet øremerket bevilgning på 8 millioner til nedrustning og kjernefysisk sikkerhet. 8 millioner som skal deles mellom Nei til Atomvåpen, Norske Leger mot atomvåpen, ICAN og Fredsrådet med medlemsorganisasjoner, inkludert IKFF. IKFF har begge årene fått en støtte på ca 200.000

– Problemet er ikke bare at beløpet er lite, men også at det er øremerket til nedrustning og kjernefysisk nedrustning, sier Liss Schanke, styremedlem i Norges Fredsråd og varamedlem i IKFFs landsstyre. - Det er mange andre temaer knyttet til fred som vi gjerne ville hatt penger til, for eksempel arbeidet for flyktninger i Norge, arbeidet for antimilitarisme – fred – og miljø, forholdet til Russland og alternative sikkerhetsstrategier.

– Gjennom Norges Fredsråd er IKFF deltaker i arbeidet for at statsbudsjettet igjen skal inneholde posten «Opplysningsarbeid for fred», som ble fjernet for et par år tilbake - og at posten utvides, slik at det gis statsstøtte til mer enn bare informasjonsarbeid om nedrustning og atomvåpen. Så langt har innsatsen ikke båret frukter - og IKFF har fått langt dårligere økonomi enn vi hadde for bare noen år tilbake.

– Vi må selvsagt ikke gi opp håp og innsats for bedre statsstøtte. Støtten fra Utenriksdepartementet (UD) har jo ikke bare økonomisk, men også politisk betydning. Fredsbevegelsen ønsker å kunne påvirke Norges politikk for fred, det innebærer at det er viktig for oss at UD ser viktigheten av fredsbevegelsen og de sakene vi arbeider med. Vi må nok ta inn over oss at økt statsstøtte fra Utenriksdepartementet sitter langt inne i dagens opprustningsvennlige politiske klima, som kan medføre at statsstøtten reduseres ytterligere eller faller helt bort.

– *Hvilke inntektskilder har vi da igjen?*

– Da tror jeg vi må basere oss på flere kilder enn bare medlemmene. Jeg tror ikke det er klokt å øke kontingenten. Vi ønsker ikke høy medlemskontingent, for det kan være et rent hinder for medlemsvekst og -stabilitet. Mange medlemmer støtter oss økonomisk. Det er vi helt avhengige av og svært takknemlige for.

– *På hvilken måte støtter medlemmene opp økonomisk?*

– Ved rene overføringer av penger, ved testamentariske gaver eller ved å ha sørget for at deres etterlatte ber om pengegave til IKFF i dødsannonser.»

– *Kan vi gå ut fra at IKFF er sikret framtidig eksistens utelukkende gjennom kontingent og gaver av ymse slag fra medlemmene?*

– Nei, men slike gaver er av stor betydning for oss. Så her og nå oppfordrer jeg alle medlemmer som har mulighet, til å gi en økonomisk gave, og at vi alle etterlater oss beskjeder til våre pårørende om hva de kan gjøre når vi dør. Å beholde og skaffe medlemmer er det sikreste eksistensgrunnlaget IKFF har, ikke minst fordi et stort antall medlemmer styrker oss som politisk kraft. Samtidig øker mulighetene for synlig utadrettet aktivitet parallelt med hvor mange penger vi har til disposisjon. Likevel er vi nok nødt til å sikre oss midler fra eksterne kilder.



Velkommen til landsmøtet!

Landsstyret og IKFF Oslo Viken ønsker alle medlemmer hjertelig velkommen til landsmøte i Oslo 22. og 23. april 2023!

Hvor og når?

Landsmøtet holdes som tidligere varslet i *Fred og Frihet*, lørdag 22. til søndag 23. april. Det holdes i Majorstuen seniorarena, Slemdalsveien 3A, Oslo. Dette er like ved kollektivknutepunktet Majorstuen T-banestasjon.

Vi starter landsmøtet lørdag klokken 11.00 og avslutter søndag klokken 16.00.

Møtestart med åpent møte for alle medlemmer lørdag kl 11-13

Hva er IKFFs alternativ til militarisering?

med Ingeborg Breines, Åse Møller-Hansen og Liss Schanke

Deretter konstituering av landsmøtet og behandling av landsmøtesakene.

Hvem kan delta?

Lokallagene velger delegater til landsmøtet, 1 for hvert 6. medlem, maksimalt 10 delegater per lokallag – i tillegg til landsstyrets faste medlemmer og varamedlemmer. I tillegg kan alle medlemmer delta, men uten stemmerett.

Hva koster det?

Ingen deltakeravgift.

Lunsj og pauseservering kr.50 pr. dag. Middag inkl. drikke og kaffe og kaker kr 200.

Deltakerne betaler overnatting selv.

IKFF Oslo-Viken kan skaffe privat overnatting for en del. Kontaktperson: Arny Floden, arnyf@gmail.com, tlf. 93223632.

Det er flere hoteller i gangavstand fra Majorstuen og et rimeligere alternativ, Cochs pensjonat.

Når er påmeldingsfristen?

Påmeldingsfristen er 27. mars.

Påmeldingen skal sendes:

IKFF sentralt, Ikff@ikff.no

I påmeldingen må du gi beskjed hvis du vil ha privat overnatting – og om du har spesielle matbehov.

Hva skal landsmøtet behandle

Landsmøte skal behandle politiske saker, uttalelser og aktuelle temaer, i tillegg til vanlige landsmøtesaker som arbeidsplan, beretning, økonomi og valg.

Hvor finner jeg dagsorden og sakspapirer

Sakspapirene legges ut på IKFFs hjemmeside under en egen fane, merket landsmøte 2023. www.ikff.no.

Transport

Reise til Oslo kan gjøres med fly, buss eller tog som alle har endestasjon Oslo S / Bussterminalen. Her ligger Jernbanetorget T-banestasjon. Alle vestgående T-banelinjer går til Majorstuen.

IKFF sentralt refunderer reiseutgifter tilsvarende togpris/billigste reisemåte for landsstyrets medlemmer/varamedlemmer, de enkelte betaler selv ev. utgifter utover det.

Lokalavdelingene bestemmer selv sin refusjon/ dekning av reiseutgifter for andre landsmøtedelegater. Medlemmer som ikke er tilknyttet en avdeling kan søke om reisestøtte for reisekostnader over 1500 kr. Søknad sendes ikff@ikff.no innen 27.mars.

Vi ser fram til et godt landsmøte og håper på mange deltakere!

Returadresse:
Majorstuveien 39
0367 Oslo

MEDLEMSKONTINGENT

Nytt år og nye muligheter!

Vi minner om kontingenten for 2023. De som fortsatt ikke har betalt for 2022, har også mulighet for det. Bare husk å oppgi hvilket år betalingen gjelder for. Kontingenten per år er 500 kroner eller 300 kroner, medlemmene velger selv. Vi setter stor pris på pengegaver. Gaver over 500 kroner kan trekkes fra skatten. Husk å oppgi hva innbetalingen gjelder.

Pengene gir mulighet for aktiviteter og synliggjøring av IKFF.

Kontonummeret er: WILPF Norge 1254 62 53048

LOKALAVDELINGER OG KONTAKTER

Bergen/Hordaland: Aase Møller-Hansen, epost: aasemh04@yahoo.com

Innlandet: Kari Nes, epost: kar-nes@online.no

Oslo/Viken: Elisabeth Koren, epost: e-koren@online.no

Sandnes: Ingegerd Austbø, epost: ingegera@online.no

Stavanger: Hilde Solberg, epost: solberghilde@outlook.com

Trondheim: Berit Rusten, epost: beritrusten@gmail.com

BLI MEDLEM AV IKFF

Ønsker du å bli medlem, send oss ditt navn, postadresse og epostadresse på epost: ikff@ikff.no eller per brev til Majorstuveien 39, 0367 Oslo.